
This is the **published version** of the master thesis:

Prat i Gibert, Pau; Grieria Llonch, Eudald, dir.; Ibars Garcia, Xavier, dir.; [et al.].
Colònies industrials i economia social i solidària. 2022. (Postgrau en Economia
Social i Solidària: Desenvolupament Local, Cooperativisme i Transformació
Social)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/287256>

under the terms of the license

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

POSTGRAU EN ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

TREBALL FINAL

**COLÒNIES INDUSTRIALS I ECONOMIA SOCIAL
I SOLIDÀRIA**

Anàlisi de tres projectes

PAU PRAT GIBERT

Curs acadèmic 2022/2023

Data de presentació de la memòria:

07/2023

TUTOR DEL TREBALL: Xavier Ibars Garcia

«Actualment, la lluita per l'habitatge, entre la classe treballadora, entre la classe immigrant, entre la classe pobre, absorbeix la majoria de les seves energies, és el nord dels seus anhels.
Un altre sistema per aconseguir habitatge o per construir-se'l és el de les cooperatives, un sistema d'allò més complicat d'explicar i d'entendre.
Tot i això, és un dels mètodes més bonics, que, si dona resultat, demostra el que poden aconseguir les persones si s'uneixen en comptes de tirar cadascú pel seu costat.
Ens agradaria que [el model cooperatiu] tingués èxit i es repetís en moltes altres zones vulnerables. La gent començaria a creure en ella mateixa i a adonar-se de la seva pròpia vàlua».

Francesc Candel (1964) *Els altres catalans*

RESUM EXECUTIU

Durant el segle XVIII Catalunya va esdevenir un territori molt fructífer pel que fa al desenvolupament de colònies industrials, nuclis de població situats al voltant de fàbriques, que seguien un model econòmic i d'organització social altament capitalista i jerarquitzat. Amb el pas dels anys la majoria han estat abandonades i la resta s'han convertit en museus, centres culturals i nuclis habitats. Aquest treball gira entorn de tres colònies que han estat rehabilitades seguint models de l'Economia Social i Solidària (ESS) –Vidàlia, Calafou i Sequoia–, amb l'objectiu d'analitzar si les pràctiques i valors d'aquests models d'habitatge permeten i/o faciliten la reversió i resignificació d'aquests espais. És per això que s'analitzarà críticament i comparativament la informació obtinguda a partir de les pàgines web de les tres colònies així com de dues entrevistes extenses fetes a membres de dos dels projectes. D'altra banda, resulta alarmant la crisi actual que pateix el sector de l'habitatge a Catalunya i és per això que aquesta investigació pretén analitzar si la proposta concreta d'habitatge cooperatiu en colònies industrials és una possible solució viable a aquesta qüestió. Els resultats obtinguts permeten observar que els tres projectes analitzats aconsegueixen canviar significativament el paradigma de les antigues colònies gràcies a seguir models d'acord amb l'ESS i que iniciatives com aquestes poden esdevenir una petita però possible solució al problema de l'accés a l'habitatge, tot afavorint una redistribució territorial de la població i de l'economia.

PARAULES CLAU: colònies industrials, crisi de l'habitatge, habitatge cooperatiu i tinences alternatives

RESÚMEN EJECUTIVO

Durante el siglo XVIII Cataluña se convirtió en un territorio muy fructífero en cuanto al desarrollo de colonias industriales, núcleos de población situados en torno a fábricas, que seguían un modelo económico y de organización social altamente capitalista y jerarquizado. Con el paso de los años, la mayoría han sido abandonadas y el resto se han convertido en museos, centros culturales y núcleos habitados. Este trabajo gira en torno a tres colonias que han sido rehabilitadas siguiendo modelos de la Economía Social y Solidaria (ESS) –Vidalia, Calafou y Sequoia–, con el objetivo de analizar si las prácticas y valores de estos modelos de vivienda permiten y/o facilitan la reversión y resignificación de estos espacios. Por eso se analizará crítica y comparativamente la información obtenida a partir de las páginas web de las tres colonias, así como de dos entrevistas extensas hechas a miembros de dos de los proyectos. Por otra parte, resulta alarmante la crisis actual que sufre el sector de la vivienda en Cataluña y es por eso que esta investigación pretende analizar si la propuesta concreta de vivienda cooperativa en colonias industriales es una posible solución viable a esta cuestión. Los resultados obtenidos permiten observar que los tres proyectos analizados consiguen cambiar significativamente el paradigma de las antiguas colonias gracias a seguir modelos de acuerdo con la ESS y que iniciativas como éstas pueden convertirse en una pequeña pero posible solución al problema del acceso al vivienda, favoreciendo una redistribución territorial de la población y de la economía.

PALABRAS CLAVE: colonias industriales, crisis de la vivienda, vivienda cooperativa y tenencias alternativas

ABSTRACT

During the 18th century, Catalonia became a very fruitful territory in terms of the development of industrial colonies, population centres located around factories, which followed an economic model and highly capitalist and hierarchical social organization. Over the years most have been abandoned and the rest have become

museums, cultural centers and inhabited centers. This research revolves around three colonies that have been re-inhabited following models of the Social and Solidarity Economy (ESS), Vidalia, Calafou and Sequoia, with the aim of analyzing whether the practices and values of these housing models allow and/or facilitate the reversion and re-signification of these spaces. This is why the information obtained from the websites of the three colonies and from two extensive interviews conducted with members of two of the projects will be critically and comparatively analysed. On the other hand, the current crisis in the housing sector in Catalonia is alarming, and this is why this research seeks to analyse whether the specific proposal for cooperative housing in industrial colonies is a possible viable solution to this issue. The results obtained show that the three projects analysed significantly change the paradigm of the former colonies by following models in accordance with the ESS and that initiatives such as these can become a small but possible solution to the problem of access to housing, while facilitating a territorial redistribution of the population and the economy.

KEYWORDS: industrial colonies, housing crisis, cooperative housing and alternative tents

ÍNDEX	Pàg.
1. Introducció	6
2. Marc teòric	7
2.1 Les dificultats en l'accés a l'habitatge al segle XXI	7
2.2 L'ESS i els models d'habitatge alternatius	9
2.3 Les colònies industrials	10
2.3.1 Les colònies industrials a Catalunya	11
2.3.2 Estructura, tipologia i nombres de colònies a Catalunya	11
2.3.3 Evolució del model a Catalunya	12
2.3.4 La vida a les colònies industrials catalanes	13
2.3.5 Paternalisme social, feudalisme industrial	15
2.3.6 El present de les colònies	16
3. Metodologia	17
4. Resultats	18
4.1 Autodefinició del projecte	18
4.2 Origen del projecte	18
4.3 Organització i gestió	20
4.4 Relacions	22
4.4.1 Intracomunitàries	22
4.4.1 Inter i Extra comunitàries	22
5. Valoració crítica	24
6. Conclusions	28
7. Bibliografia	29
8. Annex I	31

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball pretén estudiar la transformació, pel que fa a l'organització i gestió de la vida i l'espai, d'antigues colònies industrials que han seguit models d'habitatge i productius relacionats amb l'ESS. Els temes que aixopluguen el treball, doncs, són les colònies industrials, la crisi de l'habitatge i els models d'habitatge de l'economia social i solidària. Es parteix de la idea que la crisi de l'habitatge és un problema que afecta cada vegada a sectors més amplis de la població. Un fet rellevant de la nostra societat del segle XXI que empeny a les ciutadanes a dedicar cada cop més part dels sou a aquest dret considerat bàsic, fent-nos esclaus del treball per a poder-hi accedir i/o mantenir-lo. Existeixen altres models d'habitar que, tot i ser encara força minoritaris al nostre territori, ja fa un temps que han començat a ser una realitat i que poden esdevenir una solució a aquesta problemàtica: els habitatges cooperatius. D'altra banda hi ha uns espais patrimonials en desús, que són les colònies industrials i que havien albergat conjunts força grans de gent treballadora que proporcionava mà d'obra i suport logístic a les fàbriques entorn de les quals s'havien construït. Aquests espais en el passat varen funcionar com a petits complexos de treball-vida altament jeràrquics i amb certa estructura i organització feudal, però actualment n'hi ha tres que segueixen models vinculats a l'ESS i que podrien resultar altament transformadors. La seva rèplica podria esdevenir una solució al problema d'accés a l'habitatge així com una proposta de manteniment, restauració i ressignificació d'aquests espais patrimonials d'origen capitalista i paternalista.

Així doncs, les preguntes concretes que busca responde la investigació són les següents: L'ESS és útil per ressignificar i restaurar el passat capitalista de les colònies industrials? Les colònies gestionades per cooperatives poden representar una solució al problema actual de l'accés a l'habitatge a Catalunya? Com estan organitzades les colònies habitades cooperativament? Com se li ha donat nou significat a aquests espais de vida col·lectiva?

Per respondre a aquests interrogants s'ha revisat literatura i notícies relatives als diversos àmbits temàtics del treball. Sobre les colònies industrials, els estudis i obres de Rosa Serra, Carles Enrech i Pere Joan Sureda. Sobre la crisi de l'habitatge, la Llei del dret a l'habitatge 18/2007 i modificacions, article d'Albert Rigol, Anaïs López i estudi sobre Estratègies d'emancipació i accessibilitat a l'habitatge d'Anna Garcia i Josep Roca. Sobre models d'habitatge de l'ESS, Sostre Cívica, La Dinamo, HabiCoop i Celobert.

Respecte l'obtenció de dades s'ha partit de l'estudi de la informació publicada a les pàgines web dels projectes de Vidàlia, Calafou i Sequoia. Aquesta informació s'ha complementat amb dues entrevistes externes fetes a un membre de Vidàlia i Sequoia. El treball es centra en comparar la gestió que fan aquests tres projectes cooperatius a les antigues colònies industrials i la vida que hi té lloc actualment, tant pel què fa a la gestió, l'organització i la governança, com les relacions que hi tenen lloc, per tal de comprendre si el model cooperatiu i les pràctiques inscrites en l'ESS faciliten la transformació d'aquests espais.

Els següents apartats emmarquen, en primer lloc, el context sociocultural en el qual s'emmarca el treball i revisen la literatura existent referent als àmbits temàtics que engloba el treball. En segon lloc s'explica la metodologia emprada al llarg de la investigació i seguidament s'exposen els resultats obtinguts durant la recerca i l'anàlisi. En quart lloc i a través d'una valoració crítica es triangulen les dades que es resumeixen a l'apartat dels resultats amb les línies teòriques del treball explicades al marc teòric. Finalment es conclou el treball recuperant les qüestions més rellevants de la investigació i donant-los una resposta.

2. MARC TEÒRIC

Aquest treball s'emmarca en el context socioeconòmic d'actual crisi del sector de l'habitatge. Aquest sector i la problemàtica social que arrossega ja ve de lluny: fa més de 15 anys que la nostra societat en rep les conseqüències, per la qual cosa es podria ja parlar de permacrisi. Segueix repercutint en la nostra societat, en les persones més vulnerables i cada cop a més part de la població per la seva llarga durada i continuïtat en el temps, però, a nivell general i a curt o mitjà termini, no sembla haver-hi gaire expectatives de canvi. Algunes iniciatives d'inspiració i creativitat, però, s'alcen com illes dins d'aquest oceà turbulent i semblen ser alguna de les possibilitats de canvi o transformació per on seguir investigant possibles solucions.

A continuació situarem breument la problemàtica esmentada fent un repàs de diversos articles que tracten aquesta temàtica. Seguidament explicarem els models d'habitatge alternatiu i ens centrarem en un d'ells, l'habitatge cooperatiu en cessió d'ús. Finalment repassarem la història de les colònies industrials al nostre país, el seu model de vida i gestió i l'actualitat d'aquests espais del nostre patrimoni.

2.1 Les dificultats en l'accés a l'habitatge al segle XXI

L'accés a l'habitatge ja és un problema endèmic a Catalunya on cada cop és més difícil llogar o comprar com a conseqüència d'uns preus desorbitats en relació als salaris, la inflació i l'elevada taxa de desocupació. Segons un estudi de Fotocasa i InfoJobs, els catalans destinen més de la meitat del sou a pagar el pis. A Catalunya i les Illes Balears és on aquest percentatge és més alt de tot l'estat, provocant que la població dediqui un 58% del sou brut al pagament de l'habitatge (Lopez, 2023).

Ja des del 2008 i la crisi financera resultat de la bombolla immobiliària s'ha fet palès aquest greu problema, però tot i alguns esforços i canvis legislatius per part de les administracions públiques, la dificultat per accedir a un habitatge digne segueix sent una realitat per bona part de la població. Cal sumar-hi, també, la crisi del Covid i la inflació posterior, així com les conseqüències derivades de la guerra a Ucraïna, que segueixen fent pujar els preus dels habitatges arribant a màxims històrics. I ja no parlem només de l'àrea metropolitana sinó que la bombolla i pujada de preus es va expandint cada cop a més zones del territori, tant de compra com especialment en el lloguer. Així ho mostra el periodista Albert Rigol en un article al Diari Ara: *“Mai havia costat tant pagar el lloguer d'un habitatge. El preu de l'arrendament mitjà a la ciutat de Barcelona i a tot Catalunya s'ha disparat el tercer trimestre fins a assolir un nou màxim en la sèrie històrica (...) ha tocat sostre, amb 805,69 euros al mes i un augment interanual del 9,24%”* (Rigol, 2022).

Segons diu la Llei 18/2007, del 28 de desembre, del dret a l'habitatge, l'habitatge digne és un dret i no pas un privilegi: *“el dret de tota persona a accedir a un habitatge digne que sigui adequat, en les diverses etapes de la vida de cadascú, a la situació familiar, econòmica i social i a la capacitat funcional”*(pàg.41).

Tot i així, cada cop hi ha més ciutadanes que es veuen empeses a habitar en condicions de infrahabitatge o sobreocupació d'habitatges. Així mateix, cada setmana segueix havent-hi desnonaments arreu del país tot i les modificacions de lleis¹ que intenten pal·liar o minimitzar-los. Sort n'hi ha del moviment per l'habitatge creat a partir del moviment popular del 15M i el suport mutu que es genera des de les PAH i d'altres organitzacions creades i gestionades des de la ciutadania, com el Sindicat de Llogateres.

¹ Llei 24/2015 de 29 de juliol de Mesures Urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica; Llei 4/2016 de 23 de setembre de Mesures de Protecció del Dret a l'Habitatge de les persones en risc d'exclusió residencial; Llei 1/2022, del 3 de març, de modificació de la Llei 18/2007, la Llei 24/2015 i la Llei 4/2016 per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge

Segons els investigadors Anna Garcia Masià i Josep Roca Cladera a l'article *Estratègies d'emancipació i accessibilitat a l'habitatge* l'experiència col·lectiva de l'accés a l'habitatge genera, durant la segona meitat del segle XX, un imaginari social que exalta el valor la propietat privada, cosa que esdevé un element diferencial d'Europa. L'habitatge en propietat és una realitat capitalista que pot semblar fortament arrelada a la nostra cultura, però no ve de tan lluny com sembla actualment. Tal com expliquen Garcia i Roca:

“És durant els anys vuitanta quan es consagra la supremacia completa de la propietat envers el lloguer, especialment quan, a partir de la Llei del mercat hipotecari de 1981,16 s'obre un ventall de possibilitats, pel que fa a productes bancaris en matèria d'habitatge, que converteixen el marge d'estalvi i el dret a l'habitatge de la població en capacitat d'endeutament i marge d'explotació financera a partir d'un bé de primera necessitat. A més, el Decret Boyer de 1985,17 amb la liberalització dels lloguers resultat de l'eliminació de la pròrroga forçosa, lluny de millorar la situació, l'agreuja, atès que va representar l'encariment conseqüent dels lloguers, un factor addicional de millora de la competitivitat de l'accés a la propietat.” (Garcia, Roca, 2008, pàg.141)

Amb la implantació i creixement del paradigma neoliberal, l'imaginari social que envolta el concepte de propietat es veu afectat a diversos nivells i en el cas de l'habitatge, aquest passa a ser concebut i tractat com una mercaderia. Així doncs, esdevé un actiu financer i es transforma en un bé d'inversió especulatiu. Com a resultat trobem una integració de l'habitatge en el joc del capitalisme que, en comptes d'entendre's com un bé d'ús, bàsic i universal, per donar un sostre i permetre una vida digna als ciutadans, esdevé un factor d'enriquiment dels propietaris dels mitjans, de qui posseeix habitatge. Tot plegat provoca una acumulació de capital per part d'aquells que poden accedir-hi i acaparar-ne, i per la resta, es converteix en un objectiu a assolir (o un motiu de frustració per no aconseguir-ho).

Aquest fet ens afecta com a societat i cada cop té unes conseqüències més devastadores per parts més àmplies de la població, ja que, s'incrementen els preus de l'habitatge i del consum en general, però els sous no ho fan de la mateixa manera. Tot plegat fa que segons Matos, M.: *"l'esforç salarial que el ciutadà fa per accedir al lloguer estigui molt per sobre del que recomanen els organismes de control europeus que estableixen que no s'ha de destinar més del 30% del sou al pagament de l'habitatge"* (Lopez, 2023).

Així doncs, cada cop hi ha més persones que es veuen obligades a compartir pis i/o a marxar a les zones perifèriques de les ciutats. Això també provoca moviments de població, allunyant-los cada cop més dels centres de les ciutats, l'anomenada gentrificació i que fa pujar els preus a les ciutats i anelles següents, però que també n'acaben rebent les conseqüències i l'efecte rebot de l'augment de preus. Aquesta dinàmica es perpetua i, al seu temps, aquestes segones anelles i zones perifèriques també expulsen part de la població cap a zones encara més allunyades (col·lectius vulnerables, jovent i cada cop més franja de les classes mitjanes).

Tal i com consta a la Llei 1/2022, del 3 de març, de modificació de la Llei 18/2007, la Llei 24/2015 i la Llei 4/2016 per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge, el parc d'habitatge destinat a polítiques socials, tot i haver-se incrementat lleugerament els darrers anys, es situa al voltant del 2%, lluny de la mitjana dels principals països de la Unió Europea (Preàmbul II). Aquest és un valor molt petit i clarament insuficient tenint en compte el context social de clara problemàtica en l'accés a l'habitatge actual per parts cada cop més àmplies de la població. El drama és real: segons el Preàmbul I de la llei esmentada, *“Del 2008 al 2020 s'han practicat, pel cap baix, 135.739 llançaments a Catalunya, la qual cosa equival a 336.633 persones desallotjades en tretze anys –25.895 l'any–”* (Llei 1/2022, del 3 de març). I encara és més greu si es compara amb la gran quantitat de pisos buits que posseeixen els grans tenidors, 27.558 comptabilitzats l'any 2020 pel Departament de Territori i Sostenibilitat i dels que acumulen les entitats bancàries des del 2008.

Cal, doncs, seguir posant el focus en aquest problema i buscar-hi solucions. Cal un augment considerable del parc d'habitatge amb polítiques socials, per exemple reestructurant els actius bancaris acumulats durant els primers anys de la crisi. Calen mesures per limitar els preus dels habitatges, tant de lloguer com de propietat, així com una contenció del preu del sòl urbanitzable. Cal explorar i ampliar els horitzons cap a nous models d'habitatge, com la masoveria urbana, l'habitatge cooperatiu, la copropietat, el lloguer social, la tinença compartida...i calen nous marcs legals i fiscalitats que acompanyin aquestes maneres alternatives i diverses d'habitar. Potser a partir de la necessitat i la problemàtica presents es van convertint, poc a poc, en noves maneres i solucions que puguin ajudar a sortir d'aquest atzucac.

2.2 L'ESS i els models d'habitatge alternatius

Ja fa uns anys que a Catalunya s'estan implantant noves formes i models d'habitatge, probablement com a conseqüència de la problemàtica anteriorment exposada. Aquests nous models s'han anat obrint camí a poc a poc, construint vies alternatives que intenten superar la dicotomia de la propietat i el lloguer, tot posant en marxa nous models d'accés i tinença a l'habitatge.

En d'altres països ja fa temps que s'exploren models d'habitatge allunyats de la propietat privada i la compra o el lloguer. Si prenem com a exemple el model de les cooperatives en cessió d'ús, caldria fixar-se i tenir en compte les trajectòries de l'Uruguai, Dinamarca, Alemanya, Regne Unit i Canadà. En aquests països, com s'explica a la pàgina web de La Dinamo: *“trobem experiències àmpliament consolidades, tot i que cadascuna d'elles presenta especificitats i recorreguts singulars”* (La Dinamo Fundació, s.d.) Al nostre territori, però, encara falta un llarg camí en l'exploració i implantació de models com aquests i d'altres que es puguin anar creant a través de l'experiència col·lectiva i de les legislacions que els puguin emmarcar i afavorir.

Algunes de les iniciatives posades en marxa estan cada cop a orelles de més part de la població i es troben emmarcades en l'ESS. Aquestes comparteixen la idea principal que l'habitatge esdevé un bé d'ús i no pas un bé d'inversió, és a dir, que entenen l'habitatge com un dret. Així doncs, com mostra la Guia models alternatius d'accés i tinença a l'habitatge del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, aquests models: *“aporten valors com la coresponsabilitat, l'ajuda mútua, la producció col·lectiva, l'afavoriment de nous models de convivència, l'estabilitat, etc., a un cost d'accés inferior a la compra en el mercat lliure”*(Celobert, s.d., pàg. 2).

Si prenem com a referència el glossari del projecte COPHAB-Mapa de Commoninghousig (Cabré, Ferreri, García, i Parés, 2018) els habitatges alternatius es podrien classificar en: habitatge cooperatiu, habitatge de protecció oficial, cohabitatge, masoveria, ecovila i habitatge de mercat. Pel què fa als règims d'accés a l'habitatge, és a dir, a través de quina fórmula s'accedeix a l'habitatge, trobaríem la cessió d'ús, el lloguer social o sota preu de mercat, la copropietat, l'ocupació, el dret de superfície, el contracte de mandat, la masoveria o el dret d'usdefruit. Aquests models i règims d'accés a l'habitatge es poden entrellçar i combinar, donant com a resultat fórmules diverses i adaptables, tant a les característiques de les persones demandants com al parc d'habitatge existents (Celobert, s.d.).

Per tal d'entendre una mica més el model que té relació amb l'anàlisi d'aquest treball, es descriurà el model d'habitatge cooperatiu en cessió d'ús que, de fet, és el més estès en territori Català. Es tracta d'un model que s'inscriu dins l'ESS i que segueixen els tres projectes analitzats.

Segons la Federació de cooperatives d'habitatges de Catalunya, l'habitatge cooperatiu en cessió d'ús *“es basa en la propietat col·lectiva d'un immoble per part de la cooperativa i del pagament del dret d'ús per part de*

les usuàries (socis i sòcies de la Cooperativa)”. Es defineix, doncs, com “un model just i accessible, que evita l’especulació i transforma el sistema d’accés a l’habitatge” (Habicoop, s.d.).

Hi ha diverses organitzacions sense ànim de lucre que afavoreixen la difusió d’aquest model i en fomenten i promouen la implantació al territori, com és el cas de Sostre Cívic i La Dinamo, amb uns quants anys d’experiència. També hi ha cooperatives d’arquitectura, així com projectes d’habitatge cooperatius en convivència, que després d’un temps de funcionament i a partir del interessos comuns en la replicació de model i les dificultats i reptes que han trobat en les seves trajectòries, s’han agrupat en la Sectorial d’habitatge cooperatiu en cessió d’ús de la Xarxa d’Economia Solidària de Catalunya (XES). Des del 2019, aquest espai de trobada d’entitats i col·lectius es dedica a impulsar aquest model d’habitatge, prenent com a punt de partida el marc de la lluita pel dret a l’habitatge i els principis que guien el cooperativisme d’habitatge en cessió d’ús.

Segons la pàgina web de la XES aquests principis i valors són: l’absència de lucre i la preservació de la propietat col·lectiva; l’assequibilitat i inclusivitat dels projectes; el foment de l’autogestió i la construcció de comunitat; el compromís amb el creixement i la replicabilitat del model i el foment del mercat social i l’economia solidària; la corresponsabilitat amb l’entorn, la vinculació al territori i la sostenibilitat medioambiental.

El model d’habitatge cooperatiu en cessió d’ús sembla tenir avantatges respecte el model tradicional més extès al nostre territori, però, tal com assenyala la pàgina web HabiCoop, encara es troba davant de desafiaments significatius per afrontar, com per exemple la falta de terrenys disponibles o assequibles, l’impacte de la creença popular sobre la propietat, la resistència envers nous models de convivència i les dificultats per finançar els projectes. Tot i així, a Catalunya, ja fa anys que es recorre aquest camí, que va començar amb la creació de la cooperativa de Cal Cases com a primer habitatge en aquest format. Aquesta iniciativa feta realitat el 2007 ha estat inspiradora per a d’altres projectes i tot sovint s’ha agafat com a referència. És el cas de les tres iniciatives que s’analitzen en aquest treball, totes tres seguint el model d’habitatge cooperatiu en cessió d’ús i que s’han ubicat en antigues colònies industrials.

2.3 Les colònies industrials

Una colònia industrial és un nucli de poblament situat habitualment apartat de nuclis urbans, format al voltant d’una fàbrica, que és la propietària del conjunt urbanístic, el qual és constituït pels edificis i equipaments propis de l’activitat productiva, els habitatges dels treballadors i habitualment altres edificis de serveis (escola, església, botigues...), i que ha estat creat amb l’objectiu de proporcionar mà d’obra i suport logístic a una activitat industrial. Eren petits pobles construïts al voltant d’una fàbrica que utilitzava l’energia hidràulica del riu com a força motriu per a funcionar i que comptava amb totes les coses bàsiques per a ser funcional com a petita comunitat de vida.

Les colònies industrials van néixer durant la Revolució Industrial, a mitjans del segle XVIII, com a model d’assentament industrial. Podem ubicar el seu origen al Regne Unit, on se’ls va anomenar *company town*. Algunes de les més conegudes són la New Lanark (Escòcia) i la Saltair (Yorkshire), però aquest model es va estendre ràpidament per altres zones d’Europa, com Suècia, Finlàndia, França, Itàlia pel seu èxit productiu.

L’expansió de la indústria tèxtil sobretot, però també la siderúrgica i alguns altres sectors manufacturers va generar una creixent demanda de mà d’obra. Les empreses van trobar necessari proporcionar allotjament als seus treballadors, ja que molts d’ells provenien de zones rurals i no tenien accés a habitatges adequats a les ciutats. Aquest fet, sumat a la font d’energia barata que suposava l’aigua i l’alta conflictivitat laboral d’aquells temps generada pels moviments obrers, va provocar que el model de les colònies industrials fos ideal per a resoldre aquestes qüestions, tot creant aquests petits (i de vegades no tan petits) assentaments, allunyats dels nuclis urbans principals, amb els serveis bàsics que permetien el funcionament autònom d’aquestes comunitats.

2.3.1 Les colònies industrials a Catalunya

Segons la historiadora experta en les colònies industrials de Catalunya Rosa Serra, les colònies industrials són *“un dels fenòmens més destacats del procés d’industrialització de Catalunya”* (Serra, 2010, pàg. 241), tant pel què fa al model industrial i empresarial com a nivell social. A Catalunya el model va calar especialment i va ser un fenomen extensament implantat a les conques de diversos rius, principalment el Llobregat i el Ter i sobretot a les comarques del Bages, Berguedà, Ripollès i Osona, afectant la seva morfologia i esdevenint així un element molt significatiu d’aquest procés d’industrialització al nostre territori.

Les empreses van construir cases pels treballadors prop de les fàbriques i també altres serveis com escoles, esglésies, botigues i altres instal·lacions necessàries per la vida quotidiana dels treballadors, però la proposta, amagava també el projecte social paternalista, una clara intencionalitat de control social per afavorir una alta i màxima productivitat, ja que es generava un aïllament d’aquesta població treballadora dins els complexos de les colònies, evitant així el contacte amb les persones dels pobles propers, els sindicats d’obriers, la vida i moviments socials de les ciutats, que sovint utilitzava l’empresari per crear les pròpies costums, horaris i propostes salarials.

A Catalunya, la primera Colònia Tèxtil que es va crear fou la de Cal Rosal, a l’alt Llobregat, el 1858, i va servir de model per la creació de moltes altres colònies en aquesta zona i a la resta del territori durant, sobretot, els següents 30 anys. Aquest model va seguir vigent i productiu fins a la dècada del 1960 en què, els nous models de vida, un desig creixent de més llibertats i la crisi del sector tèxtil van provocar un abandonament progressiu d’aquests espais de vida col·lectiva, fins i tot abans que s’acabessin tancant la majoria de les fàbriques a la dècada dels 80 i 90.

Des de llavors, moltes d’aquestes colònies van anar quedant abandonades. En alguns casos, però, els habitatges els van poder adquirir els seus treballadors, esdevenint nuclis habitats independents de les fàbriques que els van fer néixer, o hi han arribat nous habitants, ja sigui de primera o segona residència. També les naus industrials han quedat abandonades o en el millor dels casos han estat reocupades per altres indústries, que els han donat una segona vida.

2.3.2 Estructura, tipologia i nombres de colònies a Catalunya

Segons Pere Joan Sureda: *“de les colònies catalanes en podem destacar, amb relació amb d’altres indrets d’Europa, la seva qualitat arquitectònica i urbanística però, sobretot, el gran nombre que se’n crearen durant la segona meitat del segle XIX en un espai relativament reduït”* (Sureda, 2005, pàg. 44). A tall d’exemple i com exemplifica la Figura 1, només en 21km de la zona alta del riu Llobregat en podem trobar 18. Podem afirmar, doncs, que *“enlloc no es troba una tal densitat de colònies industrials com a Catalunya”* (Serra, 2010, pàg. 1).

Aquesta gran quantitat de colònies a Catalunya fa que n’hi hagués de moltes menes, estructures i tipologies diferents i que n’hi hagi més d’un centenar de censades en total, si bé les més esteses en nombre van ser, sens dubte, les colònies tèxtils, i són, per tant, les més conegudes, estudiades i les que defineixen el model. Segons el tipus de producció que s’hi feia: tèxtils, agrícoles, mineres, cimenteres, hidroelèctriques i metal·lúrgiques.

Tot i ser construïdes amb un mateix fi, aquests conjunts urbanístics van desenvolupar-se de maneres diferents i van tenir nivells diversos de creixement, transformació i evolució, per la qual cosa hi ha força diferències a nivell arquitectònic i urbanístic i segons això podríem parlar de diferents espais: productius, de residència i simbòlics. Segons l’existència o no i distribució d’aquests espais i per tant, segons la seva morfologia urbana parlaríem dels següents 3 tipus de colònies: bàsiques, desenvolupades i evolucionades.

Per tal que fossin assentaments autònoms i per la llunyania a zones urbanes, moltes de les colònies van anar evolucionant al llarg del temps i incorporant, a part dels serveis bàsics i altres de més socials (ateneu, cor, excursionisme, teatre...i les instal·lacions on ubicar aquestes activitats), tots els serveis i oficis que eren necessaris per a mantenir també en funcionament aquests espais i activitats. Per això algunes tenien cimenteres, estació de tren, camps de cultiu, zona esportiva, xalet del propietari...així com equips de fusters, paletes i sobretot serrallers, que segons Serra, “*eren la clau que feia funcionar la fàbrica i que en garantia la constant modernització i adaptació tècnica*” (Serra, 2010, pàg. 241).

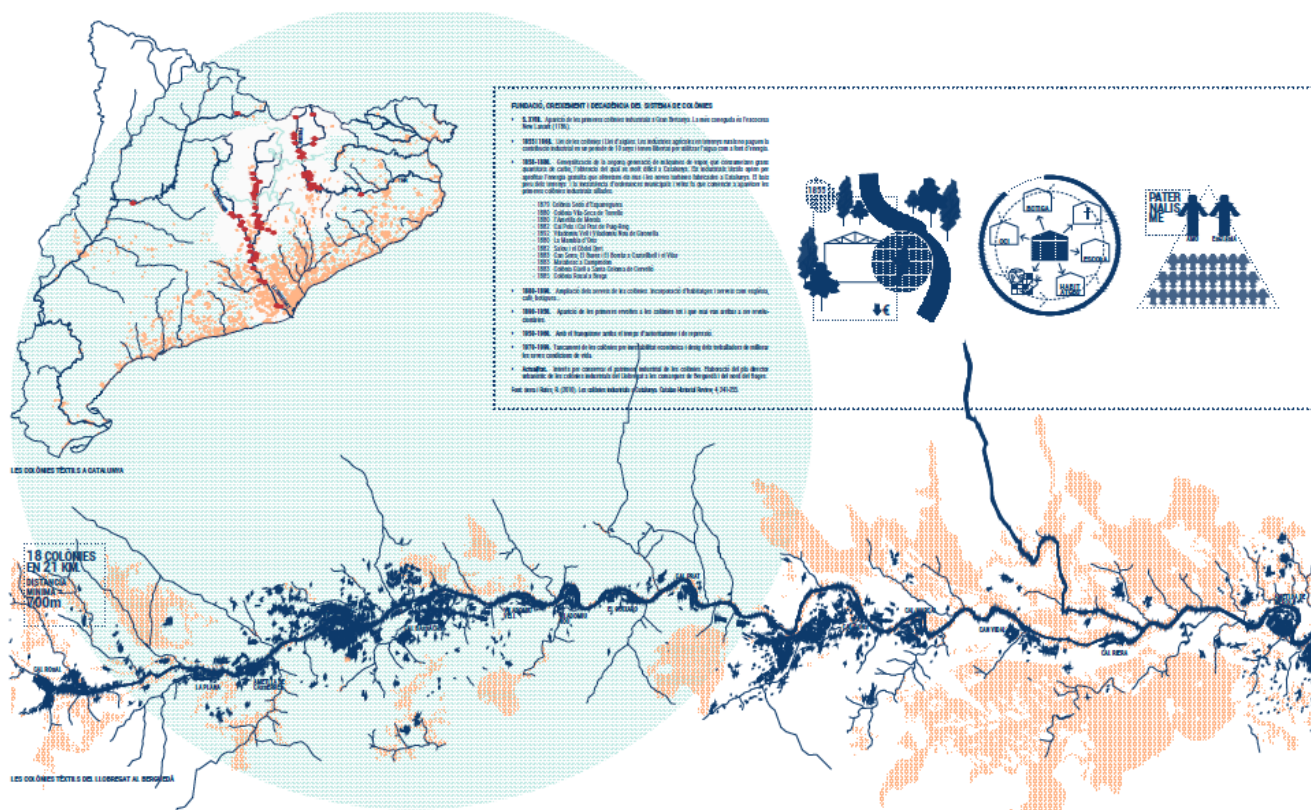

Figura 1. Densitat de colònies a l'alt Llobregat. Autors: Ballester, S., Landeira, A., Meléndez, M. (2019).

2.3.3 Evolució del model a Catalunya

Ja des de començaments del segle XIX existia a Catalunya una tradició fabril tèxtil vinculada a l'energia hidràulica, les anomenades fàbriques de riu, algunes de les quals, per la seva llunyania respecte els pobles més propers, van començar a construir habitacions per allotjar els seus obrers. Però “no fou fins la promulgació de la llei d'aigües el 1866 i la de colònies 1866 i 1868, que es va obrir el camí perquè les habitacions de les fàbriques es convertissin en un conjunt urbanístic necessari per a l'obtenció de l'estatut jurídic de colònia, amb els beneficis fiscals i legals inherents” per a l'empresari (Enrech, 2005, pàg. 17). Aquesta legislació favorable, sumada a la millora tecnològica que va suposar la turbina hidràulica, va fer que el model de colònia s'expansionés ràpidament i creixés pel territori català fins a mitjans de segle XX, moment en què va començar a entrar en decadència el model.

En aquesta primera etapa, mentre es construeixen les infraestructures hidràuliques, la fàbrica i els edificis adjacents, també s'edifica un petit conjunt d'habitatges i serveis essencials, sovint incloent una botiga que també fa de forn de pa. A la segona meitat del segle XIX i coincidint amb l'expansió d'aquest nou model empresarial-industrial hi hagué força convulsió a nivell obrer. “*Els conflictes per la manera com s'organitzava el treball a peu de fàbrica, l'acomiadament d'associats i la recerca de mà d'obra de zones rurals sense tradició fabril esdevé una constant en aquests anys*” (Enrech, 2005, pàg. 17). La dècada del 1880 fou especialment

delicada i plena de vagues i conflictes dels treballadors i sindicats contra empresaris i patronal. Per això es va implantar i expandir el model social paternalista, per tal de posar solució a aquesta conflictivitat i prenent com a model la utopia de la Colònia Güell (1891) i alguna altra colònia de la zona de l'Alt Llobregat, que van inspirar Prat de la Riba en *“la defensa de les colònies industrials com a solució a la qüestió social a la Ley Jurídica de la Industria de 1898”* (Enrech, 2005, pàg. 20).

A partir de l'any 1880, i especialment des de l'any 1890, després d'haver superat i controlat els primers conflictes i reclamacions obreres importants, els propietaris decideixen ampliar els serveis de les seves colònies, convertint-les en autèntics nuclis d'habitatges i serveis. Es construeixen més habitatges, diferenciats segons la jerarquia obrera, i alhora que la botiga amplia la gamma de productes que ofereix, s'edifiquen una escola, una església, un cafè, i fins i tot un casino o un teatre. Aquesta segona etapa s'estén fins a la segona dècada del segle XX i, amb l'ampli ventall de serveis oferts, s'enfronta a les reclamacions constants i cada vegada més duradores dels treballadors de les zones urbanes, que també arriben a afectar les colònies, encara que en menor mesura.

Després d'un breu període de la Segona República (1931-1936) i el període desolador de la Guerra Civil (1936-1939), amb el franquisme s'inicia una nova etapa que s'estén fins a l'any 1960. Segons Serra *“és el temps de l'autoritarisme, de la repressió, de la crisi i de l'autarquia, el temps del silenci i el temps en què el sistema, emparat per la dictadura, esdevé més dur”* (Serra, 2010, pàg. 246)

A partir dels anys 60, amb la crisi de la indústria tèxtil i els anys 70, amb el relaxament i final del règim franquista, Catalunya es va integrar plenament en la societat de consum i va experimentar canvis polítics i culturals que també van afectar les colònies industrials. L'augment del nivell de vida va implicar un increment del consum i un desig generalitzat d'adquirir un habitatge propi, que es va convertir en el símbol definitiu de l'èxit professional i de les oportunitats que suposava viure a poble i treballar a la colònia. Un accés més ampli a l'educació, la disminució de les pràctiques i influència religiosa, les revoltes generacionals contra els adults, una certa liberalització i la imitació de models de comportament estrangers van minar la dictadura i també el món segur i tranquil de les colònies. Els propietaris ja no trobaven rendible el sistema i la majoria de treballadors estaven disposats a pagar el preu de la seva independència. Lenta, però constant, les colònies es van anar buidant de gent, abans mateix de la crisi industrial definitiva que s'agreujaria a partir del 1978. Abans de l'acabament de segle, el 1999, van tancar les dues últimes fàbriques de colònies industrials, la de Borgonya (Torrelló-Ter) i la de l'Ametlla de Merola (Puig-Reig-Llobregat).

2.3.4 La vida a les colònies industrials catalanes

Als voltants del Llobregat i el Ter, així com als seus afluent, els industrials tèxtils catalans van descobrir diversos avantatges: energia gratuïta proporcionada pels rius, mà d'obra barata i disposada a treballar, terres molt barates lliures de regulacions municipals i veïns, espais amplis per a expansionar-se i abundants matèries primeres. També van trobar xarxes ferroviàries en construcció o en funcionament que connectaven Barcelona amb les conques mineres més importants del país (ripollès, berguedà) des d'on s'obtenia i transportava el carbó, tan important en aquelles èpoques.

Segons Serra *“a les valls fluvials els empresaris hi van trobar independència, i àmplies oportunitats d'exercir competències, protagonisme i poder”* (Serra, 2010, pàg. 247). Així, els fabricants i amos de les colònies van esdevenir líders dels municipis i les comarques, quan fundaven la colònia i aquesta creixia i mostrava el seu potencial econòmic, especialment durant el període del franquisme. Aquests, doncs, van obtenir beneficis econòmics, pau social i protagonisme industrial.

Les colònies van tenir una gran influència en l'atracció de mà d'obra i, consegüentment, en la redistribució territorial de la població. Inicialment, els habitants de les colònies provenien majoritàriament de zones rurals (Llorenç Ferrer). Escapaven de la misèria dels pobles, dels contractes difícils com a masovers i dels problemes derivats de les guerres carlines. Una segona onada de població que va arribar a les colònies va tenir lloc als primers anys del segle XX. Aquesta vegada, les famílies procedien de comarques agrícoles en crisi, com el Camp de Tarragona, la Franja de Ponent i Lleida, i fins i tot de la zona fronterera entre Aragó i València.

A aquestes regions se'ls van unir també persones provinents de Múrcia i València durant les dècades dels anys 1920 i 30. Cada colònia va establir la seva pròpia xarxa de reclutament, que proporcionava feina als parents, amics i veïns de treballadors d'altres regions concretes d'Espanya, especialment del sud, però també de Galícia, Andalusia i Lleó. Aquestes dinàmiques de reclutament van continuar fins a l'arribada de la crisi del 1973.

La feina a la fàbrica normalment donava habitatge i serveis bàsics a una família de, com a mínim, tres membres productius (homes, dones i criatures a partir dels vuit o nou anys). Els amos triaven les famílies que podien aportar un nombre més alt de treballadors per unitat familiar i sovint la concessió d'un pis a la colònia estava condicionada per aquest fet i, per tant, en la dedicació global de la família a la fàbrica. En algunes colònies grans es van construir també residències per a noies treballadores solteres, regentades per algun ordre religiós femení, i que altrament acollien les dones que quedaven vídues, per tal de deixar els habitatges a famílies "completes".

El món obrer de la colònia, però, no era uniforme. Hi havia una clara jerarquia entre treballadors d'elit, majordoms, contramestre i encarregats, però també escriptors i administratius. Era bàsic aprendre i formar-se per a poder pujar en l'escala jeràrquica de la fàbrica i de la colònia, conceptes que s'aplicaven només als nois. L'aprenentatge més prestigiós era el que es donava a la manyaneria o taller mecànic, on els nois aprenien les diferents branques de l'ofici, cosa que els obria les portes de l'ascensió professional cap a millors categories laborals. Sovint s'impartien estudis nocturns a les colònies, que permetien assolir categories mitjanament altes, però la mestria i l'enginyeria tècnica exigia passar per la prestigiosa Escola Industrial de Terrassa, la gran escola vinculada a la indústria tèxtil catalana.

Amb tot, els treballadors canviaven sovint de colònia, intentant millorar les condicions de treball, d'habitatges o de serveis i per tal de trobar més oportunitats per a tota la unitat familiar (ascensió laboral, formació, habitatge més gran, millores salarials i de condicions de vida en general). Aquests, doncs, són els protagonistes anònims i sense veu de les colònies, *"milers i milers de persones anònimes fins a quatre i cinc generacions, han trobat en el sistema de colònia treball, habitatge i serveis, és a dir, un lloc per a viure"* (Serra, 2010, pàg. 247).

S'ha parlat de la naturalesa complaent i disciplinada dels treballadors de "muntanya", però aquesta docilitat va ser imposada mitjançant un control ferm, d'adoctrinament, paternalisme i catecisme, ja que des de principis del segle XIX hi ha informació sobre els conflictes violents de tipus ludista en les regions on més tard s'establirien les colònies. La conflictivitat causada per les demandes de millora salarial i reducció de la jornada de treball als anys vuitanta fou l'evolució d'aquest ludisme.

La conca del Ter es va convertir en un enclavament important del sindicat Les Tres Classes de Vapor, sindicat que va tenir una activitat notable a aquesta zona (la Vaga del Ter va durar quasi tot l'any 1888). Segons Enrech la lluita dels treballadors d'aquesta conca tenia com a objectiu fonamental el reconeixement del dret d'associació, ja que els obrers associats tenien dificultats per trobar feina, i també l'organització de mecanismes de resistència sòlids per resistir a períodes de vaga.

Al Llobregat el conflicte es va tornar, fins i tot, violent. El 1883 es van produir atemptats amb bombes a algunes colònies berguedanes, dirigides contra els directius i propietaris. Entre 1884 i 1890 el conflicte principal no només es centrava en la reducció de la jornada laboral, sinó també en la lluita contra la imposició del treball nocturn, que els industrials havien imposat per tal d'aprofitar l'energia hidràulica de dia i de nit, la qual cosa els resultava molt beneficiosa.

A partir del 1890 la repressió en aquesta zona va ser molt forta i amb conseqüències importants per a molts treballadors. Es van aturar en sec les reivindicacions a partir del “pacte de la fam”, un pacte entre propietaris que va generar acomiadaments i llistes negres, que “*negaren la feina a la comarca a uns sis-cents obrers*” (Enrech, 2005, pàg. 19).

És a partir d'aleshores que es va començar a aplicar fortament la política paternalista i el feudalisme industrial. Algunes colònies van alçar murs per a separar-les de l'exterior, es va incrementar el control sobre els treballadors però també l'oferta de més serveis (bar, casino, teatre, zones de lleure...) a més de models tous d'organització de serveis (societats recreatives i mutualistes, economats...), que eren superiors als que oferien els ajuntament dels pobles, més pobres en recursos. Per tant, l'empresari, amo de la fàbrica i propietari de tot el complex, suplia les responsabilitats socials que l'Estat encara trigaria molt de temps a oferir i el sistema de colònies es convertia com un instrument de *regeneració* de la classe obrera tot realçant els valors de la disciplina, la família, el treball, la religió i la tradició.

2.3.5 Paternalisme social, feudalisme industrial

Dins les colònies industrials, doncs, es va exercir un fort grau de vigilància i control social per part de les empreses o propietaris. Aquest control tenia com a finalitat principal mantenir l'ordre i la disciplina entre els treballadors, assegurar-se que estiguessin sempre disponibles per al treball i evitar possibles moviments de protesta i organització sindical.

Aquest paternalisme, a les colònies, es basava en el dret de propietat i en el domini sobre els béns de propietat i es manifestava com una mena de feudalisme industrial. A canvi de limitar els drets individuals, com el confinament dins les muralles, el control social exercit pel capellà i el propietari, la prohibició de llibertat de premsa..., els treballadors rebien a canvi seguretat laboral, habitatges i condicions més saludables en comparació amb les indústries de les planes, una certa educació per als seus fills, activitats de lleure o “distraccions sanes”, tot plegat amb una influència clarament catòlica. El fabricant actuava com un pare dels treballadors, atorgant-los concessions i privilegis ocasionals en situacions determinades i només a certes persones, amb l'objectiu d'establir una relació de fidelitat i disciplina. Aquests privilegis eren mínims i cal tenir present que es donaven en una època en què encara no existien els drets laborals, el descans dominical entre d'altres. El paternalisme implicava obediència, lleialtat, respecte incondicional a les tradicions, costums i a la figura del fabricant, a canvi de la seva suposada benevolència i benestar.

Es van aplicar diverses formes de control social, entre les quals destaquen les següents:

- Supervisió: les empreses solien comptar amb inspectors o capatassos encarregats de supervisar el treball dels empleats, assegurant-se que complissin amb les normes i horaris establerts.
- Restriccions a la llibertat de moviment: en algunes colònies es limitava la llibertat de moviment dels treballadors. Això podia implicar restriccions en els horaris d'entrada i sortida de les colònies, o fins i tot prohibicions de deixar la colònia sense permís.
- Control de l'habitatge: les empreses solien ser les propietàries de les cases o habitatges on vivien els treballadors. Això els permetia exercir control sobre les condicions d'allotjament i establir normes internes per als residents.

- Control moral i comportamental: les empreses promouien valors i normes morals específics entre els treballadors. Això es realitzava mitjançant la influència de l'església, l'educació proporcionada a les colònies o altres formes de control ideològic.
- Sancions disciplinàries: en cas de desobediència o infracció de les normes establertes els treballadors podien rebre sancions com advertències, descomptes salarials, acomiadaments o expulsió de la colònia.

2.3.6 El present de les colònies

El 2005 es va elaborar el Manifest de les Colònies, per tal de reivindicar a les institucions una actuació d'ordenació sobre aquests conjunts i que, segons Serra, acabava amb aquest prec: *“Les colònies no es poden considerar només com a patrimoni històric; són una realitat fins ara silenciosa, un element clau en el present i el futur d'aquest país per a frenar l'anomenat desequilibri territorial entre la Catalunya rural i la Catalunya urbana, entre els Pirineus i el litoral. No estem parlant d'una anècdota, sinó de més d'un centenar de nuclis urbans que tenen tot el dret a formar part de la Catalunya del segle xxi.”* (Serra, 2010, pàg. 254)

La Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat va aprovar, a partir d'aquí, el Pla Director Urbanístic per a les colònies del Llobregat (Berguedà i Bages nord), i uns anys més tard el del Ter i Freser, per tal de conservar el patrimoni integral (històric, arquitectònic, urbanístic, documental, natural i immaterial), que en tots els casos les consoliden com a espais de residència, d'activitat productiva i turística i de preservació de la memòria històrica.

Del ric conjunt de colònies industrials de Catalunya algunes han fet del seu patrimoni un recurs de turisme cultural, amb propostes de museus i centres d'interpretació, visites guiades i itineraris. És el cas de les colònies berguedanes de l'Ametlla de Merola, Cal Pons, Cal Vidal, Sant Corneli, Viladomiu Nou i Vell, de la colònia minera de Bellmunt del Priorat, de les colònies osonenques de Borgonyà i Vila-seca (Sant Vicenç de Torelló), de la colònia minera d'Ogassa (Ripollès) i de les colònies Güell i Sedó del Baix Llobregat.

Seguint amb el fil de la cultura, però sumant-li altes dosis de voluntat de transformació, podríem fixar-nos en el Konvent, espai artístic, de creació ubicat a la Colònia Rosal, Berga. El projecte no és cooperatiu però el podríem emmarcar en l'ESS per les pràctiques, valors i voluntat transformadora i comunitària que té.

També caldria remarcar que, tot i que moltes de les colònies industrials han quedat abandonades i es troben en estat de decadència i/o ruïnoses, n'hi ha d'altres on s'hi ha seguit vivint i s'han mantingut, tant amb famílies de població originària de la colònia com amb famílies nouvingudes en aquests espais que hi han comprat o llogat un habitatge, com és el cas de l'Ametlla de Merola, la Colònia Güell, la Colònia Cortès o Cal Rosal.

D'altres han optat per a aprofitar les vivendes i convertir l'espai en un projecte d'habitatge alternatiu, ja sigui a través de la compra (Ecovila Sequoia - St Vicenç de Torelló), del lloguer amb dret a compra (Calafou - Vallbona d'Anoia), o a través de contracte de masoveria urbana (Vidàlia - Colònia Vida l- Puig-Reig). Aquests tres projectes estan emmarcats dins l'ESS i són l'objectiu analític d'aquesta investigació.

3. METODOLOGIA

La hipòtesi que guia el treball és la següent: els models d'habitatge alternatiu i productius de l'ESS aplicats a les colònies industrials permeten transformar el model capitalista i jeràrquic que conformava aquests espais en el passat i esdevenir una solució viable al problema de l'accés a l'habitatge.

Les unitats d'observació del treball són tres colònies industrials del territori català que s'han reconvertit en projectes d'habitatge cooperatiu. Han estat escollides per ser els únics projectes cooperatius d'habitatge ubicats en aquests enclavaments del patrimoni industrial català característics dels segles XIX i XX. En el cas de Sequoia, ubicada a la comarca d'Osona, s'ha comprat cooperativament només un dels edificis de la colònia, la torre dels amos i els terrenys adjacents. Vidàlia, ubicada a la comarca del Berguedà, és un exemple de masoveria urbana gestionada també per una cooperativa d'habitatge en cessió d'ús, i tot i que només té la cessió d'algunes parts de la colònia, disposa de més espais i capacitat que Sequoia. Calafou, ubicada a l'Anoia, és l'únic projecte en què la cooperativa posseeix la totalitat de la colònia i en aquest cas, és gestionada per una cooperativa de consum.

Per tal de posar a prova la hipòtesi principal de la investigació les tècniques utilitzades han estat l'extracció i posterior comparació de la informació obtinguda a partir de les pàgines web de les tres colònies i les entrevistes fetes a un habitant de Sequoia i a un de Vidàlia. No ha estat possible realitzar una entrevista a cap habitant de Calafou, no per desinterès de l'investigador sinó perquè el projecte té un protocol llarg tant pel què fa a les visites com als estudis i anàlisi. També s'inclou una valoració crítica a través dels aprenentatges adquirits en aquest postgrau sobre l'ESS. Així doncs, la informació obtinguda en relació a aquest projecte ha estat ampliada amb altres articles i publicacions que feien referència al projecte a més de la informació que conté el seu web.

Per tal de recollir la informació i poder-la analitzar comparadament, s'ha estructurat la investigació a partir de quatre blocs temàtics, que han guiat tant la fase de recollida de dades com el seu posterior anàlisi. A partir dels mateixos quatre blocs s'ha dissenyat l'entrevista, redactada estratègicament per abordar els temes que es van considerar significatius vinculats a cada bloc temàtic i que permetessin validar o refusar la hipòtesi. Així doncs, el primer bloc temàtic que es tracta parteix de la definició i explicació que fan els projectes sobre ells mateixos i dels valors que els guien. Seguidament, s'exploren els seus orígens pel que fa als objectius i referents, al grup inicial, a la propietat i estat previs de la colònia, així com a les raons de selecció de la ubicació. El tercer bloc analític gira entorn a les formes d'organització i gestió de la cooperativa i als recursos necessaris a nivell de finançament, alimentació i subministraments. En aquest mateix punt també es tracten altres iniciatives posades en marxa més enllà del projecte d'habitatge. Finalment, es recull informació sobre les relacions, tant de les persones que formen part del projecte com amb l'entorn proper i l'antic món de les colònies. A l'Annex I es pot trobar el model d'entrevista i la transcripció de les dues entrevistes realitzades.

A continuació es resumeixen i detallen els resultats de manera comparada i posteriorment se'n fa una valoració crítica.

4. RESULTATS

Aquest apartat gira al voltant de quatre blocs temàtics que relacionen tant les dades obtingudes a través de les pàgines web dels tres projectes com les entrevistes realitzades a dues persones sòcies- habitants de les cooperatives, una de La Vidalenca SCCL (a partir d'ara Vidàlia) i l'altra de Sequoia SCCL, (a partir d'ara Sequoia), ubicades a les colònies Vidal (Puig-Reig) i Vila-seca (St. Vicenç de Torelló) respectivament. Així doncs, els quatre temes són: l'autodefinició del projecte, l'origen, l'organització i la gestió d'aquest i les relacions (tant del grup com d'aquest amb l'entorn proper i amb el passat de la seva colònia).

4.1 Autodefinició del projecte

Vidàlia es defineix com a projecte creixent de comunitat, cooperació i transformació, una comunitat intencional que vetlla per les relacions, el cos i la creativitat, des del decreixement, la sostenibilitat i l'economia social i solidària, tot afavorint l'autonomia i la pertinença.

Sequoia es presenta com a projecte d'habitatge cooperatiu i d'espais comunitaris. Es tracta d'una cooperativa integral de vida on es creen, comparteixen i s'ofereixen iniciatives de transformació social, política i econòmica. Els habitants gaudeixen i cuiden de si mateixos i de la natura, de la qual formen part, tot mantenint i desenvolupant hàbits que afavoreixen l'autonomia col·lectiva i el canvi social i ecològic. Es centren en el procés humà, cultivant un mode de vida horitzontal i llibertari, integrant-se a l'ecosistema i lluitant contra els sistemes actuals d'opressió.

Calafou s'explica com a projecte cooperatiu auto-organitzat amb l'objectiu de generar alternatives productives, tecnològiques i d'habitatge que siguin sostenibles i respectuoses amb el medi, potenciïn la transformació social i l'aprenentatge comunitari. Inclou espais per a activitats industrials, artesanals i creatives, així com infraestructures comunes per a la realització de trobades i activitats diverses, i altres espais més íntims per a la vida comunitària.

4.2 Origen del projecte

En el cas de Sequoia, la idea d'habitar una colònia (o una part) va ser fruit de la casualitat més que una intencionalitat clara per rehabilitar aquests espais patrimonials. L'origen del projecte es va gestar, per part de la meitat del grup inicial de quatre persones (dues dones i dos homes), a partir d'un projecte anterior de vida col·lectiva, que buscava molta sostenibilitat i autosuficiència. Va ser durant el procés de cerca d'un nou espai de vida i al sumar més persones al projecte, que van trobar la torre dels amos de la colònia en venda. El procés de gestació del projecte va ser llarg i a voltes feixuc, sense acompanyament d'experts en el tema però amb el mirall com a referent de Cal Cases i Calafou. El grup va patir força canvis, ja des dels inicis, i és una tendència que s'ha mantingut fins l'actualitat, en què només són sòcies habitants dues de les nou persones que van començar el projecte (tot i que d'altres hi segueixen fortament vinculades sense viure-hi).

En el cas de Vidàlia, la tria de la colònia industrial va ser causal. L'origen el trobem al 2014, en el grup de professionals a qui el banc va demanar elaborar un pla de rescat per la colònia després que el grup immobiliari americà que l'havia comprat al 2007 fes fallida. Aquest grup, format per 5 persones (des dones i tres homes), va tenir molt clara la idea que la colònia Vidal no es podia perdre i que s'hi podia formar una comunitat amb una tinença i governança alternatives. Cap el 2017 es van unir a aquest grup unes cinc persones més, amb trajectòries de vida comunitària, i aquest va ser el grup de "pioners" que va tirar endavant el projecte cooperatiu i comunitari, prenent com a referències Cal Cases, Can Masdeu, Mas les Vinyes i Calafou. A partir de llavors el grup ha anat creixent fins avui, que són uns vint adults i vuit criatures.

En el cas de Calafou tant el procés com l'ubicació van ser clarament intencionats. El projecte es va gestar després del moviment del 15-M sobretot amb persones vinculades als moviments socials i centres socials autogestionats de Barcelona, així com amb activistes de l'àmbit del programari i internet lliures de diversos països. Després d'un any de negociacions amb els propietaris, l'estiu de 2011, la Cooperativa Integral Catalana (organització que agrupa diverses cooperatives i associacions i que tracta de cobrir totes les necessitats humanes mitjançant la producció col·laborativa) va llogar l'espai per convertir-lo en un projecte amb habitatges assequibles i naus per a indústries ecològiques, sobretot per la investigació, desenvolupament i la producció industrial de tecnologia sostenible. A finals del mateix 2011 ja s'hi havien instal·lat, tot i l'estat decadent dels habitatges, vint-i-set persones de gènere, origen, classe i professió ben diverses. El projecte i comunitat, per la seva magnitud, ha anat creixent i variant molt fins a l'actualitat. El projecte s'inspira en les col·lectivitzacions industrials i cultura anarquistes, l'"*ecotecnologia*" de Murray Bookchin, el feminisme i el respecte a la pluralitat de gènere. El 2021 hi vivien 29 persones adultes i tres criatures, acompanyades de quatre gats, dos gossos i un conill.

L'estat de la colònia previ, en tots tres casos, era diversa. Calafou estava abandonada totalment després de l'incendi que va patir el 2004 i que va deixar-ne alguns espais molt deteriorats, sobretot les naus industrials, que encara havien seguit en funcionament després del deshabitatment de l'edifici d'habitatges produït durant els anys 60. L'edifici d'habitatges es trobava en estat decadent però habitable, tot i que calia rehabilitar-lo. Vidàlia (Colònia Vidal) es trobava en estat de semiabandonament, sobretot des que el 2005 la propietat va vendre la majoria d'edificis a un fons inversor americà que va intentar fer fora els pocs habitants històrics que hi quedaven per tal de fer-hi un macroprojecte urbanístic d'intenció vacacional, que va quedar aturat sense arribar a començar arrel de la crisi del 2008. Els habitatges també eren susceptibles de rehabilitació. Sequoia (Colònia Vila-Seca) es trobava en un estat intermedi: part de les instal·lacions estaven mantingudes o reconstruïdes/rehabilitades i altres edificis es trobaven abandonats. Els propietaris anteriors havien reconstruït part dels habitatges de l'antiga colònia en habitatges unifamiliars i es mantenia l'antiga fonda com a bar-restaurant actiu. L'edifici d'habitacions de la fonda (actualment pisos de lloguer), estava mantingut però gens modernitzat i en un estat força precari. L'edifici de les monges estava reconvertit en centre cívic i escola i altres espais, com la fàbrica o la torre dels amos (on es troba el projecte de la Sequoia pròpiament), estaven abandonats i necessitaven rehabilitació.

En tots tres casos, el model de tinença de l'habitatge és no especulatiu, ja que la cooperativa creada és la propietària o la que té el contracte de masoveria urbana, però en cap cas ho són les persones sòcies a nivell individual. En el cas de Calafou, es va optar per un contracte de lloguer amb dret a compra de la totalitat de la colònia (28.000m²) per un termini de 10 anys i un import de 400.000 euros, és a dir que es van adquirir tant els edificis i espais en ruïna com l'entorn natural immediat. La seva propietat era particular, privada. En el cas de Sequoia, es va comprar cooperativament la torre dels amos de la colònia i els terrenys adjacents a una societat privada pel valor de 190.000€. Vidàlia, en canvi, va aconseguir un contracte de masoveria urbana d'una bona part dels habitatges de la colònia i d'algun altre edifici i terrenys agrícoles (no s'ha pogut accedir a dades sobre els costos de la rehabilitació), a 75 anys i va crear una cooperativa per a gestionar la cessió de l'ús d'aquests espais a les seves sòcies.

A Calafou i Sequoia s'ha optat per la compra cooperativa, de manera que el patrimoni passa a ser propietat col·lectiva a nom de la cooperativa i no pas de les persones sòcies, que tenen i paguen el dret d'ús, però que no podran mai vendre a nivell individual l'habitatge perquè només en són usuaris, encara que sigui de manera vitalícia. Per tant, en aquests dos casos, la cooperativa ha hagut de comprar les instal·lacions i sumar-hi els costos de rehabilitació. Segurament la tinença en format de propietat, encara que sigui cooperativa, ha suposat

un major cost total que no pas la tinença en format de masoveria com tenen a Vidàlia, on només hi ha hagut els costos de rehabilitació.

4.3 Organització i gestió

A Sequoia el capital inicial és de 500 euros i la quota d'ús mensual de 300 euros i es dediquen 10 hores setmanals de feina comunitària. A Vidàlia paguen 3.000 euros de capital social (retornable) i 3.000 euros com a quota d'entrada (no retornable). La quota d'ús mensual és de 210 euros i dediquen unes hores setmanals acordades al treball comunitari.

Les formes de finançament posades en marxa pels diferents projectes són ben diverses. A Sequoia es van limitar a finançar només la compra d'una petita part de la colònia (la torre de l'amo i terrenys adjacents) a través d'un préstec familiar vinculat a un dels socis fundadors de la cooperativa. Destaquen que aquest fet ha estat motiu de controvèrsies i que arrossegueu certa problemàtica vinculada a aquest préstec personal. També consideren que es van infrafinançar, ja que han patit dificultats per a poder fer les rehabilitacions necessàries. Tot i així han pogut tirar endavant gràcies a subvencions europees vinculades a Erasmus+, un programa de voluntariat juvenil de caràcter formatiu. A Vidàlia es financen, principalment, a través de les aportacions al capital que fan tots els tipus de socis i sòcies (capital social i quota d'entrada) i amb l'aportació mensual. El 2019 van rebre subvenció de la Generalitat en el marc del projecte Singulars i que els va ajudar a fer front a una part de les despeses de rehabilitació d'espais.

En quant a la gestió i governança de les sòcies, trobem models també diversos. Sequoia s'organitza de manera assembleària, però tenen diferents àrees de gestió: economia, manteniment neteja i energia, organització i comunicació emocional, cuina i menjador. Al ser una comunitat petita, però, són més àmbits de tasques i de gestió que no pas grups diferents conformats per diferents persones. Al llarg del temps s'ha anat variant la periodicitat de les assemblees, però se n'acostumen a fer de setmanals (més operatives i per la gestió del dia a dia), mensuals (planificació, calendarització i organització, revisió i coses sobrevingudes) i cada mig any/anuals (de rendició de comptes, planificació d'objectius estratègics i de propostes més a llarg termini). També es fan assemblees emocionals amb acompanyament extern.

A Vidàlia es segueix el model de sociocràcia, amb molts elements de la sociocràcia 3.0, basat en diferents grups de treball (cercles) per àmbits que tenen autonomia uns respecte els altres sobre els dominis que pertanyen a cada cercle. Les decisions es prenen a través de la construcció de consentiment dins dels Cercles que són: Governança (administració, comunicació, visió); Humà (relacions comunitàries, infància, visites, processos d'entrada i sortida); Urbanisme (manteniment dels espais i carrers); Prosperitat (administració i creació de recursos pel projecte); Sostenibilitat (abastiment, projecte agroecològic).

A Calafou també són assembleàries però amb tendències a la sociocràcia 3.0. A part de l'assemblea com a principal òrgan de decisió i que es realitza quinzenalment (treball en comú de les qüestions més generals a partir del debat i consens), d'assemblees temàtiques i espais emocionals (grup de dones, grup d'homes i d'individus que no consten en l'esquema de gèneres tradicional), a més, tenen una estructura distribuïda d'àrees de gestió amb grups més petits que cobreixen subàrees temàtiques, per dur a terme objectius específics, amb autonomia de decisió: Economia i Legal (moviments financers i legals, transparència de la gestió econòmica); Habitatge i vida comunitària: (cohesió de grup i gestió de la interacció comunitària); Comunicació (infraestructura comunicativa i organitzativa, documentació i interacció amb l'exterior); Projectes, tallers i laboratoris (acompanyament als projectes productius, esdeveniments i propostes d'activitats externes i ús dels espais de taller interns); Obres, rehabilitació i espais verds (feines de rehabilitació i el manteniment de les

infraestructures de serveis i espais exteriors). Un complex mecanisme de governança que s'ha anat variant i afinant durant els anys.

En quant a l'abastiment, Sequoia s'autoabasteix d'ous (galliner), verdures de temporada (hort) i pa (forn). La resta d'aliments els adquireix seguint criteris de proximitat i ecològics (prioritzant la proximitat) i actualment també actuen com a petit centre de distribució d'aliments a altres persones del poble, després del tancament de la cooperativa de consum de la qual havien participat. Així poden comprar a l'engròs i treure'n un petit benefici.

A Vidàlia també hi ha autoabastiment de verdures i fruites de temporada a través dels horts comunitaris i d'ous (gallines i ànecs). La resta d'alimentació, aigua i energia s'adquireixen també col·lectivament i a través de fórmules i iniciatives agroecològiques. Segueixen investigant el disseny del pla energètic des del marc de l'eficiència energètica i comparteixen bugaderia, vehicle elèctric, així com una xarxa d'internet pròpia. Tots els dinars i sopars són comunitaris i fan torns rotatius per a preparar-los.

Tots tres projectes, a part de l'àmbit d'habitatge, inclouen iniciatives econòmiques o espais que les possibiliten, ja sigui per a sufragar/mantenir part dels costos generals del projecte com per afavorir que algunes de les seves habitants o col·laboradores puguin autoocupar-se dignament:

Calafou, com el seu nom indica (colònia ecoindustrial postcapitalista), pretén desenvolupar una comunitat basada en un entramat de cooperatives, projectes individuals i habitatges dins l'espai col·lectivitzat de la colònia. Busquen compartir idees, béns i recursos per fomentar les sinergies (dins i fora de la colònia) i que l'accés a recursos i eines no siguin obstacle per a la realització dels potencials creatius de les persones que hi viuen o hi treballen. Volen que sigui un espai per a la innovació social, tecnològica i política basada en l'autoresponsabilitat i la cooperació i, amb tot, hi trobem molts projectes diversos de producció, d'experimentació i difusió: producció de cervesa artesanal, construcció i difusió de l'ús de vàters secs portàtils, formació i producció en transformació d'aliments i elaboració de càterings per esdeveniments, laboratori d'experimentació creativa d'una companyia de titelles així com d'una artista plàstica, projecte de reciclatge de plàstic per a la creació de màquines de software i hardware lliure, espais de creació i residència artística, així com també l'institut per la monitorització veïnal d'espais contaminats (formació, disseny i implementació de projectes d'investigació ambiental i les seves eines tecnològiques en format lliure) i alberg del servidor feminista "anarchaserver". Així mateix, al disposar de la totalitat de la colònia i per tant, de molts espais, hi ha diferents espais (tallers de metall, fusta, costura, electrònica, hardware i computació, alberg, centre social, cuina i menjador comunitaris, habitatges, horts, espai natural, radio, laboratoris...) i s'hi han celebrat molts esdeveniments i jornades de diferents temàtiques (transfeminismes, cibernètics, lluites anticapitalistes i decolonials, mercadillos, festivals d'art multidisciplinars, fires de la terra...).

Des de Vidàlia s'ofereixen també serveis diversos, ja sigui a les instal·lacions de la colònia (espai per grups, reunions, esdeveniments, fires, trobades o festivals, i grabació cinematogràfica i fotografies aprofitant el carisma i l'autenticitat de l'espai), com serveis externs (disseny i manteniment de zones verdes amb certificat de permacultura, projectes integrals i a mida per donar nova vida a espais en desús: estudis de viabilitat, pla econòmic-financer, juridicolegal, pla arquitectònic urbanístic i processos relacionals). També, de forma individual, alguns dels seus socis habitants ofereixen altres serveis, com ara fusteria, psicologia, facilitació de grups, psicodansa, pintures i arts plàstiques, permacultura, classes de català i d'anglès, programació i serveis de vídeo i fotografia. De cara al futur es plantegen poder oferir espai per a retirs, repartir cistelles de producció local i ecològica i disposar d'espais coworking o per al lloguer.

En el cas de Sequoia, es fa producció artesanal de pa ecològic i de farines de proximitat en forn de llenya. Tenen també horta social, compartida amb veïnes i un jardí on es celebren trobades diverses, celebracions i campaments de grups d'esplai. Participen d'algun mercat local i en un futur es plantegen obrir una botigueta per augmentar la distribució i venda de pa, així com productes de l'horta social. En alguns temps, també s'ha produït cervesa artesanal i pizzes per les pizzeries dels divendres, espai de trobada cultural i festiu de relació i estimulació de l'entorn local.

4.4 Relacions

4.4.1 Intracomunitàries

A Sequoia comparteixen l'àpat dels migdies, fan el dinar comunitari i rotatiu i aquest és el principal espai-temps compartit entre les habitants. També fan assemblees emocionals periòdiques per parlar de la convivència, els conflictes, les relacions, emocions... però en l'actualitat estan en un procés de transició i volen donar menys pes a la part i relacions intracomunitàries per permetre més espai i oportunitats de creixement als espais i activitats de la zona intercomunitària, la resta de comunitat sequoia, que no només són les habitants. Estan una mica cansades de dedicar molts esforços a l'intracomunitat i la vida comunitària entre les habitants i volen alleugerir aquests espais per poder ampliar el projecte intercomunitari, en part, pel gran moviment de persones que han tingut al llarg dels anys que fa que dura el projecte i les diferents experiències viscudes.

En el cas de Vidàlia es consideren les relacions humanes com a puntal del projecte i del benestar dels seus habitants. Comparteixen espais de treball, assemblees d'organització i governança, espais lúdics i socials, i espais de promoció de la salut relacional i gestió de conflictes. Un dels 4 eixos amb què defineixen el projecte és "Relacions, Cos i Creativitat". Tal com expressa aquest fet, en aquest projecte hi ha la singularitat del treball corporal i la creativitat i el seu ús, tant en la cura de les relacions de les habitants, com en la presa de decisions, en les quals es treballa, s'implica i es fa ús de tècniques i eines corporals (ja que com diuen, de vegades el cos i la raó no estan del tot en sintonia i cal escoltar el cos per veure què ens diu i cap a on s'alinea). També, com diuen, són una comunitat intencional, amb la qual cosa s'entén que hi ha una clara voluntat per la convivència i per compartir espai i temps entre les habitants. Per tant, diuen, el treball personal és imprescindible per aquest projecte, ja que la gran convivència mantinguda entre les habitants en els diferents espais, tasques i socialització comunes, fa que s'emmirallin i es creïn tensions i conflictes constantment, que cal poder parlar i tractar de la forma més assertiva i constructiva possible i que, com que més aviat neixem ensenyats per la competència, immediatesa... i altres valors de vessant capitalista, cal reeducar-se i treballar constantment per a no reproduir-los i poder créixer i viure en harmonia grupalment.

4.4.2 Inter i Extra comunitàries

En el cas de Calafou, com que s'ha comprat la totalitat de la colònia no hi ha altres persones vivint-hi que no estiguin vinculades al projecte. En el cas de Sequoia i Vidàlia, al tenir només una part de la colònia, sí que hi ha altres veïnes (històriques com les anomenen a Vidàlia i que ho consideren com un dels tresors) amb qui s'estableixen vincles i amb qui es comparteix convivència i/o activitats en espais comuns de la colònia.

En el cas de Sequoia, segons afirmen, la configuració actual de la colònia, amb la carretera que separa els diferents espais i edificis, no acompanya gaire el contacte i la vida social. Hi ha molt poques veïnes històriques i cada cop en queden menys, però tenen bona relació amb algunes d'elles. Als primers temps del projecte van interessar-se més per conèixer la història del lloc, així com per dinamitzar-hi activitats, però l'alt nivell de moviment de persones de pas en els pisos de lloguer, de baix preu, no afavoreix la creació de gaires vincles i no hi ha gaire interès per la participació a activitats comunes/comunitàries a nivell general. També consideren que la no-continuïtat en les propostes obertes a la comunitat generades des del projecte en els seus espais comunitaris els ha afectat negativament a nivell de veïnatge, comunitat i sinèrgies.

A Vidàlia un dels objectius és mantenir el patrimoni industrial català. “D’alguna manera, honrar el passat, mantenir el patrimoni viu, i com a patrimoni també tenim el patrimoni humà”. Afirmen mantenir una cura mútua entre habitants de la cooperativa i veïnes històriques i tenir-hi molt bona relació, “nosaltres els hem donat un aire molt i molt fresc (...) i elles ens empapen de la olor de la colònia en el passat. I et donen ganes i entusiasme per seguir mantenint aquesta colònia igual de viva que la van veure ells fa molts i molts anys!” Estan molt contents perquè a finals de juliol d’enguany recuperaran, per primer cop després de molts anys, la festa major de la colònia.

En quant a l’arrelament i fer xarxa fora de l’espai de la colònia, en el cas de Sequoia, l’horta, el forn de pa i el jardí estan a disposició de la comunitat local (veïnes habitants de la colònia i de sant vicenç de torelló), és a dir, es comparteixen aquests espais amb la comunitat local i amigues del projecte. Com diuen, “La Sequoia no és l’edifici, és una idea i una comunitat que no s’acaba aquí. Hi ha gent que havia viscut aquí que ve de tant en tant, veïnes que venen a les activitats. Trobem maneres de col·laborar”. A més, estan enxarxades amb d’altres projectes i xarxes d’habitatge i vida, així com a *woofing* i al voluntariat europeu, iniciatives que els aporten visitants de curta i mitja durada i amb qui comparteixen i aprenen plegats tot esdevenint “pol·linitzadors d’altres models de vida”. Però sobretot destaquen el fet de teixir comunitat i compartir els espais com a aspectes ressindicadors del passat capitalista de les colònies.

Les noves tecnologies han estat un element de cohesió i construcció de Calafou.. Participen en l'Ecoxarxa Anoia i la seva cooperativa de consum i organitzen esdeveniments diversos com Hackeja la Terra, HackTheBiblio, Kunlabora, l'scanner de llibres de Voja Antonic, el TransHackFeminista, Hackmeeting, Backbone, Femme brutal, Ecomotores, Kunlabora i també les Jornades de portes obertes que fan anualment. Un esperit clarament comunitari i obert a diverses comunitats d’interessades i activistes. De Calafou n’han sortit els dos volums de “Sobirania Tecnològica”, amb la participació de figures destacades a nivell nacional i internacional.

A Vidàlia creuen que “l’arrelament local esdevé un factor importantíssim. D’una banda, per ser visibilitzat, i d’altra, és una forma de respecte. És una forma d’entendre com es respira al berguedà”. Estan units i teixeixen xarxa de forma molt estreta amb associacions socials del territori, l’Associació de Colònies del Berguedà (a través de la qual recuperen antics camins), el projecte del Konvent (a nivell artísticocultural), i el teixit social dels pobles de la vora (Puig-Reig, Gironella). Participen de les iniciatives de conservació i preservació del riu (xarxa Riu Net) i tenen diversos projectes relacionats amb la fertilització i salut de les terres agrícoles. Estan creant un banc de llavors propi de recuperació de llavors autòctones i locals.

5. VALORACIÓ CRÍTICA

Aquests tres projectes d'habitatge cooperatiu resulten molt interessants per la capacitat ressignificativa i restauradora de l'espai que poden donar a una antiga colònia, tant pel què fa a tornar a donar ús i vida a aquests espais patrimonials en desús com perquè el model d'habitatge triat gira la truita totalment a l'origen capitalista i totalitari del model originari de colònia.

Així, a nivell de tinença, es passa d'un assentament que era propietat d'un sol individu o família que ho controlava tot a un espai de propietat i/o gestió col·lectiva. El model de tinença alternativa de cooperativisme en cessió d'ús a través de la masoveria i la compra cooperativa, emprat pels tres projectes estudiats i emmarcats en l'ESS, es consideren de gran rellevància pel que fa al canvi de paradigma que han viscut les colònies. Aquest aporta valors democràtics i té un elevat poder col·lectiu, transformat completament el model anterior.

En la seva definició, els tres projectes inclouen les paraules transformació, comunitat/comunitari, així com fan referència a la idea de sostenibilitat. Aquestes són característiques que podríem indicar com a pròpies de les iniciatives de l'ESS, o si més no, majoritàriament integrades a les organitzacions i al conjunt del moviment, ja que com diu el referent català en cooperativisme Jordi Estivill a l'article *La Catalunya associada* (2022) “*experimenten i troben noves fórmules d'intervenció socioeconòmica que no es guiïn per l'ànim lucratiu, l'explotació il·limitada dels recursos, la competència i la remuneració del capital i perquè propugnen una economia per la vida*”. Aquestes paraules coincidents en l'autodefinició dels projectes mostren, doncs, que els seus valors es troben emmarcats en l'ESS. Transformació, ja que hi ha una clara voluntat per incidir en la millora de les condicions de vida i es fa de maneres diverses i creatives. Comunitat, perquè es dona resposta a aquestes necessitats quotidianes des del vincle, l'organització col·lectiva i la gestió comuna dels recursos. I sostenibilitat perquè hi ha consciència de la crisi ambiental i climàtica i de l'entorn natural i s'hi actua des del reconeixement, el respecte i el decreixement. Tots ells, efectivament, valors que defugen les pràctiques individualistes i depredadores de la societat capitalista que els emmarca.

Si ens fixem en la diferència de grandària dels tres projectes, es podria afirmar que hi ha relació entre l'envergadura i la intencionalitat d'habitar una colònia. Així doncs, els dos que tenen una major grandària, en quant a capacitat d'edificis, espais i comunitat (Calafou i Vidàlia), són els que, en origen, van tenir una intencionalitat o causalitat clara per habitar i rehabilitar una antiga colònia industrial. El cas de Sequoia, ubicada en una petita part de la colònia i amb substancialment menys espai per acollir habitants, va ser fruit de la casualitat. Tot i així, en aquest últim cas, hi podria haver possibilitats d'ampliar el projecte i en aquesta fase sí que es podria parlar, doncs, de clara intencionalitat. A través de l'anàlisi de dades, es pot observar, però, que la voluntat de construir un projecte cooperatiu i comunitari tenia referents, orígens i voluntats diverses. En el cas de Sequoia els desitjos estaven més centrats en la sostenibilitat i en experimentar maneres alternatives de viure, i el model cooperatiu es va gestar més endavant, descobrint-lo al llarg del procés. A Vidàlia hi havia un interès per la vida comunitària i pel manteniment del patrimoni a través de models de tinença i governança alternatives. I a Calafou la voluntat estava més encarada a la investigació i a la producció des de la vessant tecnològica així com a la innovació social.

Si parlem d'intencionalitat, cal que ens tornem a remuntar al passat. Com s'ha exposat al marc teòric, la creació i expansió de les colònies s'emmarca en el procés històric de la industrialització i el consegüent abandonament d'un estil de vida rural. L'interès de les persones per fer aquest canvi i anar a habitar les colònies eren múltiples: obtenir feina i salari, un habitatge modern, menjar no tant dependent de la climatologia o de l'estat de les collites d'aquell any, possibilitats d'educació per filles i fills, participar a certes activitats lúdiques i culturals com el casino o la coral, assistència mèdica... En l'actualitat podríem dir que la intencionalitat de formar part d'aquests projectes ha estat més basat en l'interès per experimentar i desenvolupar fórmules de vida alternatives més que no pas la necessitat de trobar feina, educació, alimentació, sanitat o socialització. Potser

sí que hi podria haver paral·lelisme en la qüestió de resoldre/necessitat l'habitatge, però actualment seria més des de la voluntat per fer-ho d'una manera diferent a la norma, trencant amb la propietat privada i de manera comunitària i col·lectiva.

Tornant a l'envergadura del projecte, es pot observar que hi ha una clara correlació entre el nombre de persones habitants i participants de les iniciatives diverses del projecte i la complexitat en les formes de gestió i governança que s'utilitzen. Així doncs, en els casos de Vidàlia i Calafou, amb força més habitants i iniciatives que a Sequoia, s'observa que s'utilitza una estructura més complexa en quant a governança, formada per més grups de treball i que hi ha més autonomia de decisió en aquests sub-espais, a part de l'assemblea, que tots tres projectes comparteixen.

La governança es podria considerar un dels altres pilars del canvi paradigmàtic que han experimentat aquestes colònies respecte el seu passat. D'un model industrial-social-econòmic totalitari, que es podria concebre com una mena de feudalisme, es passa a un model democràtic i comunitari, esdevenint, aquest, un èxit molt significatiu en quant a la seva total resignificació històrica. En el passat l'amo posseïa i decidia tot el que passava a la colònia, què es permetia i què no, quines activitats socials o lúdiques podien tenir els seus treballadors (súbdits), a quines activitats estaven obligats a assistir... I tot plegat estava gestionat a través dels càrrecs de confiança que ell posava al capdavant i del capellà o ordes religiosos. Aquesta clara estructura jeràrquica de l'origen de les colònies i l'obediència total de les treballadores-habitants cap a un sol individu ha virat cap a models horitzontals, assemblearis i sociocràtics on tothom hi té veu i vot i on, consegüentment, tothom és protagonista en la creació i gestió de com vol ser-ne habitant.

En quant a l'estat previ, sobretot pel què fa als habitatges de les tres colònies, es pot considerar que hi havia molta similitud, ja que es trobaven abandonats però cap d'ells en estat ruïnós. Han calgut rehabilitacions d'aquests espais però no reconstruccions a nivell estructural, que segurament n'haurien augmentat els costos econòmics. No s'ha pogut esbrinar el cost de rehabilitació de cap d'ells, fet que limita la comparació més precisa en aquest àmbit. Per tal de replicar aquest tipus d'iniciatives en d'altres colònies del territori sembla que seria convenient tenir en compte l'estat dels habitatges i que, com els projectes analitzats, aquests només necessitessin rehabilitacions.

Sembla que el tipus de tinença acaba tenint un impacte en la quota d'ús de les seves sòcies, esdevenint més elevada en els projectes de compra que en el model de masoveria. Aquest fet es deuria a la diferència en el cost total que implica comprar i reformar o només reformar/rehabilitar i, resultantment, aquest podria esdevenir un factor d'exclusió en el projecte per l'assequibilitat econòmica envers el mateix.

És notable la diferència observada entre els projectes en quant a formes de finançament i en les aportacions econòmiques que fan les persones sòcies. En quant a la quota d'ús, el projecte de tinença en format masoveria és inferior respecte al que és de compra. Això validaria la hipòtesi anteriorment exposada, que el model de tinença té impacte en el cost del projecte i consegüentment en les quotes d'ús de les sòcies. Ara bé, pel què fa al capital inicial i comptant només amb les dades de Vidàlia i Sequoia, sembla que la correlació sigui inversa, ja que el capital que es demana a Vidàlia és força més elevat que el de Sequoia. Això es deu, principalment, a les diferències en les formes de finançament utilitzades, però també a la voluntat del projecte de ser accessible econòmicament. Així, a Vidàlia, el finançament es basa principalment en les aportacions de les pròpies sòcies i en canvi, a Sequoia, disposen d'una subvenció europea continuada que els ajuda a sostenir el projecte. En aquest projecte, a més, afirmen tenir una voluntat clara per fer de l'habitatge cooperatiu un model assequible i a més, d'haver pecat per infrafinançament i manca de perspectiva inicials, fets que han estat significatius en la menor aportació de capital de les seves sòcies. Per tant, en cas de voler-se replicar les iniciatives, caldria pensar

molt bé els formats, models i fonts de finançament que es volen i necessiten i caldrà posar-los en marxa des bon inici de la proposta.

En els casos de Vidàlia i Sequoia (els únics en què s'han pogut obtenir dades sobre aquest aspecte) s'observa un abastiment col·lectiu dels recursos. Aquest és un tret significatiu i segurament esdevé també un factor clau en l'adquisició més econòmica dels recursos, sobretot pel què fa a l'alimentació, ja que al comprar més a l'engròs es poden reduir els costos dels productes adquirits. També és destacable el nivell d'autoabastiment d'aliments que es fa a nivell comunitari a través dels horts propis i el galliner. Aquest, a més, és un factor força característic de les iniciatives rurals (Critic, 2023), per la major disponibilitat de terreny cultivable respecte als entorns urbans, per la llunyania a nuclis poblacionals, pel caràcter més autosuficient que prenen aquests projectes... Si tornem al passat, com ja s'ha exposat anteriorment, la totalitat de la propietat (espais, edificis, mitjans de producció, capital...) eren de l'amo. Així doncs, els productes que es podien adquirir a l'economat també estaven controlats i gestionats per ell. En l'actualitat l'abastiment dels recursos es fa de manera col·lectiva i comunitària. Per tant, es decideix entre totes i a partir dels valors consensuats, què, com i a qui es compra el què és necessari per la comunitat en cada moment. Des de Vidàlia diuen: *“En quant a la xarxa de proveïdors, seguim la mateixa filosofia que amb la provisió d'alimentació, la majoria d'ells són cooperatives”*. A Sequoia comenten: *“Els productes que adquirim són de proximitat i preferentment ecològics”*. Així doncs, en l'aspecte de l'aprovisionament, també hi ha un canvi considerable cap el consens i allò comunitari i, a més, s'hi suma la consciència ambiental, ecològica i local.

Seguint el fil dels aspectes comunitaris, i com a tret diferencial respecte de projectes més urbans (en què sovint hi ha bugaderia i espais més relacionals compartits però també força privacitat), és remarcable el fet que es facin part dels àpats comuns i que la cuina i menjador també ho siguin. Potser també això sigui conseqüència de la menor possibilitat de socialitzar per la menor densitat de població en les zones on s'ubiquen, o potser pel fet de neohabitar aquests territoris els projectes ja comencem amb aquest desig i es configuren amb aquesta dimensió més comunitària...

S'observen, però, diferències en quant al nivell de voluntat i intencionalitat pel què fa a les relacions intracomunitàries. A Sequoia, actualment i després de la trajectòria de 10 anys, es denota cert cansament i recança a teixir vincles gaire intensos entre les sòcies habitants, o a dedicar massa esforços a la vida comunitària: *“Ara vull gent que vulgui viure en una casa cooperativa i que vulgui canviar el model de propietat. A partir d'aquí que passin coses interessants amb més gent, no només amb les vuit persones que estem vivint aquí”*. En contraposició Vidàlia s'autodefineix com a *comunitat intencional* i hi ha un grup de treball que vetlla únicament per les relacions entre les persones del grup (cercle Relacionem-nos), ja que les conceben com a eix fonamental pel projecte: *“Les relacions són un bé preciat que considerem estratègic per una bona salut i un bon futur d'aquest projecte. Les relacions de la comunitat és un factor que cuidem i que cultivem. Entenem i practiquem les cures com una forma d'avançar juntes, com una forma de ser més autèntiques, d'escoltar-nos i de respectar-nos”*. Un aspecte destacable i innovador de Vidàlia, en quant a relacions intracomunitàries és el treball corporal i el valor i la importància del conflicte que es proposa, ja que majoritàriament, en el nostre món humanitzat, racionalitzat, científicat... món dels projectes, la militància i les assemblees es té en molt en compte la reflexió, el discurs i l'argumentació, però es deixa de banda el cos i la informació amagada que conté i que sovint pot ser més autèntica que no pas els raonaments lògico-racionals, o que si més no, si s'escolta i es permet que surti a la llum, pot donar matisos i altres informacions valuoses, tant per a l'expressió d'opinions com per la presa de decisions.

És possible i d'aquest àmbit en podria sorgir una nova pregunta d'anàlisi, que el treball de cures intern del projecte tingui relació amb la seva resiliència i continuïtat?

En tots tres casos, a part de la branca d'habitatge, també hi ha una branca productiva o de serveis, és a dir, es genera economia. Aquest també és un tret força característic dels models d'habitatge alternatiu en les ruralitats (Critic, 2023). Segurament per la llunyania d'aquests espais respecte nuclis habitats i de l'àrea metropolitana, que és on se centralitza la majoria de l'economia del territori, aquests projectes d'habitatge col·lectiu i alternatiu integren models productius per tal de fer-los més complets i que puguin esdevenir també projectes de vida que permetin l'accés al treball de les persones que els habiten.

Resulta interessant el model mixt d'habitants de la colònia de Sequoia i Vidàlia, és a dir, que la colònia no sigui únicament espai de la cooperativa d'habitatge que la gestiona i hi hagi també d'altres veïnes no vinculades directament amb el projecte. *“la relació amb alguns veïns i veïnes històriques és molt bonica perquè, d'alguna manera, la canalla que viu a la comunitat els han convertit com els tercers avis i àvies”*. Es pot considerar un valor afegit al projecte i font d'enriquiment, tant pel què fa al manteniment de la memòria històrica de l'espai a través d'aquest vincle-relleu d'informació i tradició que es pot donar entre antics i nous habitants, com per la diversitat i riquesa que pot aportar al projecte i a l'espai, tot sent font d'inspiració mútua i de creació de lligams, sinèrgies i creativitat, i esdevenint un factor clau d'arrelament del projecte a l'espai i el territori.

En quant a l'arrelament al territori on s'ubiquen, a part, de la relació amb les veïnes de la mateixa colònia, els projectes tenen clara voluntat de participar a iniciatives socials, culturals, ambientals de la zona on s'ubiquen, a part de ser ells mateixos generadors de propostes. En el passat, les persones habitants de les colònies tot sovint estaven tancades a la colònia, en alguns casos realment “empresonades” pels murs que separaven la colònia de l'exterior. Com s'ha dir, aquest va ser un dels èxits del model “feudal-industrial” de les colònies i que va aconseguir reduir la conflictivitat obrera en aquells temps. A l'haver-hi jornades llarguíssimes de treball (de 10 a 12 hores diàries i de dilluns a dissabte) i per l'aïllament geogràfic en la ubicació de les mateixes, el contacte amb l'exterior de les colònies i amb les poblacions veïnes estava molt limitat. Com es pot observar amb les dades analitzades de l'actualitat, aquest és un fet que també s'ha aconseguit revertir, ja que el contacte i la participació d'aquests projectes amb el seu entorn proper és més que evident i és un valor intrínsec, també, de les iniciatives de l'ESS.

6. CONCLUSIONS

Els resultats obtinguts permeten concloure que els projectes d'habitatge emmarcats en l'ESS són altament transformadors del passat de les colònies industrials. Les noves comunitats de vida que s'hi han establert han estat una oportunitat per a re significar aquests espais-presó representants de l'extractivisme local i l'explotació humana de finals del segle XIX i mitjans del XX. Gràcies a l'ús dels valors democràtics, conscients, comunitaris, sostenibles, equitatius, solidaris, d'interdependència humana i de respecte envers la natura que incorporen i amb les seves pràctiques, han aconseguit guarir, remediador i restaurar les colònies on s'ubiquen del seu passat depredador i jeràrquic.

Com mostren els resultats, els nous models de tinença, de governança, de gestió comunitària, d'abastiment dels recursos i d'arrelament local desenvolupats en aquests projectes capgiren totalment l'origen del model de colònia original, en què bàsicament, existia una economia circular, perversa i brillant, únicament a favor del propietari, que posseïa i controlava tot l'assentament. En l'actualitat són els valors cooperatius i la dimensió comunitària els que guien les seves pràctiques i els que caracteritzen aquestes colònies.

Pel seu tamany generalment gran en quant a nombre d'espais disponibles, es podria considerar que les colònies gestionades des de models de l'ESS tenen un alt potencial per a desplegar, a més d'alternatives d'habitatge, sectors productius diversos i iniciatives socioculturals variades. Es poden utilitzar aquests assentaments de vida comunitària i cooperativa per a sumar-hi activitats i iniciatives de l'ESS. Així anar ampliant els projectes i afegint-ne de nous, tot esdevenint pols cooperatius i centres connectors, difusors i replicadors de la xarxa. Així doncs, es podrien utilitzar aquests espais per a multitud d'iniciatives i activitats: coworking d'empreses de l'ESS, creació d'obradors compartits, bancs d'eines i llavors, centres de distribució, espais culturals i creatius, de residència i/o de representació artística, espais d'hostaleria i restauració, espais de trobada per les comunitats del territori, etc. i així ser espais més plurals i diversos, enfortint l'arrelament al territori i redistribuint-ne l'economia, implicant-se i corresponsabilitzant-se en les seves necessitats i problemàtiques, esdevenint catalitzadors de l'enxarxament i l'articulació d'iniciatives socialment compromeses, sent altaveu dels valors de la cooperació i la intercooperació als territoris on s'ubiquen i de les seves lluites socials i col·lectives, tot generant incidència política.

Retornant a la hipòtesi i al context actual de crisi de l'habitatge, estimular la restauració d'aquests petits nuclis de vida col·lectiva amb espais disponibles per altres iniciatives, sembla una bona manera de donar-hi una possible solució, tot reruralitzant el territori i contribuint a la menor densificació de població a l'àrea metropolitana. Resulta interessant, de fet, contraposar la diferència històrica en el fet d'habitar les colònies: en el passat, la industrialització va provocar i forçar l'emigració de xifres considerables de persones del camp a les ciutats o nuclis urbans i fabrils, tot provocant més concentració de la població; és a dir, va contribuir a una desruralització del territori. En l'actualitat es podria considerar com el contrari. Tenint en compte que la majoria de colònies industrials es troben ubicades fora de l'àrea metropolitana, rehabilitar aquests espais decadents del nostre patrimoni, i fer-ho de manera cooperativa, esdevé una forma conscient i respectuosa de reruralitzar el territori i de re significar l'origen de les colònies.

7. BIBLIOGRAFIA

Referències bibliogràfiques

Ballester, S., Landeira, A., Meléndez, M. (2019). *No.Ús.Limits: acceptació de la degradació del conjunt industrial de Viladomiu Vell* (Treball de fi de màster) <https://upcommons.upc.edu/handle/2117/173578>

Cabré, E., Ferreri, M., García, A., Parés M. (2018). Projecte CPHAB-Mapa: *Coproducció i gestió participativa d'habitatge: iniciatives socials, capacitats comunitàries i instruments de política pública* <http://www.commoninghousing.net/ca/cophab/>

Celobert (2018). *Guia models alternatius d'accés i tinença a l'habitatge* https://cnjc.cat/storage/app/media/recursos/guia_habitatge_resum.pdf

Critic SCCL (2023). *Les Claus* (capítol 4) <https://www.elcritic.cat/noticies/les-claus-un-podcast-amb-tota-la-informacio-practica-per-viure-en-un-habitatge-cooperatiu-156612>

Enrech, C. (2005). “Les colònies industrials i el projecte social paternalista”, a *L'Erol*, revista cultural del Berguedà <http://www.raco.cat/index.php/Erol/article/view/201099/287107>

Garcia A. i Roca J. (2008). “Estratègies d'emancipació i accessibilitat a l'habitatge”, a *Nota d'economia*, núm. 91, UPC https://economia.gencat.cat/web/.content/70_economia_catalana/arxius/publicacions_periodiques/nota_d_economia/ne_91/NE_91.pdf

HabiCoop (s.d.). Secció *L'habitatge cooperatiu en cessió d'ús*, <http://habicoop.cat/lhabitatge-cooperatiu-en-cessio-dus-cohabitatge/>

La Dinamo Fundació (s.d.). Secció *Model a altres països* <https://ladinamofundacio.org/model/#model-paisos>

Llei 18/2007, del 28 de desembre, del dret a l'habitatge, Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, núm. 5044, del 9 de gener de 2008 <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=473076>

Llei 1/2022, del 3 de març, de modificació de la Llei 18/2007, la Llei 24/2015 i la Llei 4/2016 per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=921882>

Lopez A. (2023, 24 abril). *Los españoles destinaron el 43% de su salario al pago del alquiler en 2022*. Fotocasa.es <https://www.fotocasa.es/fotocasa-life/alquiler/los-espanoles-destinaron-el-43-de-su-salario-al-pago-del-alquiler-en-2022/>

Rigol, A. (2022, 20 desembre). “El preu del lloguer s'enfila a màxims històrics a Barcelona i Catalunya”, a *Diari Ara* https://www.ara.cat/economia/preu-lloguer-s-enfila-maxims-historics-barcelona-catalunya_1_4579311.html

Serra, R. (2011). “Les colònies industrials a Catalunya”, a *Catalan Historical Review*. Institut d'Estudis Catalans, 4 <http://www.raco.cat/index.php/CatalanHistoricalReview/article/view/248181/332293>

Sureda, P. (2005). “Cent cinquanta anys de colònies industrials”s a *Revista de Girona*, 233
<http://www.raco.cat/index.php/RevistaGirona/article/view/96108/150638>

Webgrafia

Balança, A. (2011, 5 desembre). “L’última aventura del «Robin dels bancs»”, a *Diari Ara*
https://www.ara.cat/cronica/ultima-aventura-robin-dels-bancs_1_2537660.html

Vilaprinnyó, F. (2021, 15 juny). “La Colònia de Calafou, 10 anys teixint utopies”, a *AnoiaDiari-Societat*
<https://anoiadiari.cat/societat/colonia-calafou-deu-anys-teixint-utopies/> <https://www.vidalia.coop/inici/>

<https://calafou.org/web/index.php/inicio>

<https://ecovila.sequoiacoop.net/>

<https://www.vidalia.coop/inici/>

<https://konventzero.com/Qui-Som>

https://www.sapiens.cat/epoca-historica/historia-contemporania/interactiu-mapa-de-les-colonies-industrials-de-catalunya_17860_102.html

<https://xes.cat/comissions/habitatge/>

<https://sostrecivic.coop/>

<http://rutopia.animaliberaproject.org/calafou/>

ANNEX I

Model Entrevista Colònies Industrials - Habitatge Cooperatiu en Cessió d'Ús

Origen del projecte

1. Quan i on va sorgir la idea d'habitar cooperativament?
2. Per què va triar una colònia industrial?
3. De quantes persones estava format el grup inicial? De quin gènere i origen eren (país i entorn rural o urbà)? Ha canviat gaire el grup d'habitants/socis? Quantes sou ara?
4. Us va emmirallar en algun projecte concret i similar del territori català o d'arreu per construir el vostre projecte?
5. Quina era la titularitat de la propietat (privada, municipal/administració, fons inversor...)
6. Va comprar/llogar tota la colònia o només alguna part?
7. En quin estat es trobava la colònia en el moment de comprar-la/de signar el contracte de masoveria?
8. Quin va ser el cost de compra/rehabilitació total?
9. Quan de temps va durar el procés, des de la gestació del grup fins a la signatura de contracte/compra? I fins que es va poder habitar?

Organització i gestió

10. Quin és el capital inicial i la quota d'ús? Ha variat la quota en algun moment?
11. Quines fonts de finançament heu utilitzat (passat i present)? Heu rebut/rebeu ajuts públics d'alguna mena?
12. Quin model de gestió i governança seguïu?
13. Com us abastiu de recursos (alimentació, energia, aigua)?
14. A part de l'habitatge, quines altres iniciatives desenvolupau? (A nivell productiu, de serveis, cultural, econòmic, d'investigació...)

Relacions humanes

Del grup

15. Com cuideu les relacions dins la comunitat? Com enteneu i practiqueu les cures?
16. Què feu col·lectiva i comunitàriament?

Amb l'entorn

17. Com ho heu fet per incloure el projecte a l'entorn proper? (Arrelament local.)
18. Quines relacions d'intercooperació i amb altres projectes/col·lectius teniu?

Amb les colònies

19. Teniu vincle-relació amb d'altres colònies reconvertides en projecte d'habitatge cooperatiu/masoveria urbana? Si és que sí, quin tipus de relació teniu?
20. Quina relació teniu amb el món anterior de la colònia? I amb les veïnes històriques?
21. Com heu resignificat aquest espai de vida que ja havia estat habitat col·lectivament?

Replicabilitat, accessibilitat i reptes

22. Què creieu que cal per fer replicable el model d'habitatge cooperatiu/masoveria en antigues colònies industrials?
23. Us ha preocupat el tema de l'accessibilitat i l'assequibilitat al vostre projecte? Us heu plantejat quins factors d'exclusió podia tenir?
24. Quines han estat les principals dificultats pel projecte i el grup?
25. Reptes i horitzons

Entrevista VIDÀLIA

Anuar El Ouahabi, 39 anys, “pioner” de Vidàlia, pare d’una filla i un fill.

Origen del projecte

1. Quan i on va sorgir la idea d’habitar cooperativament?

En quant a l'origen del projecte, tot això va començar vora el 2014. En aquell any s'encarrega a un equip de professionals la gestió i la recerca d'un pla de rescat de l'immoble, en aquest cas la Colònia Vidal. Uns anys després, al 2017, es van unir esforços i plantejaments amb un grup de persones que tenien experiència amb la vida en comunitat per tal de començar un projecte cooperatiu nou a la Catalunya Central. I d'aquest treball en conjunt de professionals juntament amb les persones amb experiència en vida comunitària neix el que coneixem avui com el projecte de Vidàlia.

2. Per què vau triar una colònia industrial?

La tria de la colònia industrial va ser causal, és a dir, després que la família Vidal vengués la colònia a un grup immobiliari dels EUA, Hines, i que aquest va fer fallida, la colònia esdevé en un estat d'abandonament, tot i que encara hi vivien unes 12 persones històriques, 12 avis i àvies que havien nascut a la colònia. El banc contracta una sèrie de persones pel manteniment de la colònia, ja que és patrimoni industrial i molts camins són públics, i d'aquí sorgeix aquest grup de professionals, amb una idea molt clara, que era que la colònia Vidal no es podia perdre, i que era un enclau estupendo per demostrar que un altre tipus de tinença i un altre tipus de governança era possible, i llavors de forma casual neix l'opció de formar una comunitat a la colònia industrial.

3. De quantes persones estava format el grup inicial? De quin gènere i origen eren (país i entorn rural o urbà)? Ha canviat gaire el grup d’habitants/socis? Quantes sou ara?

Doncs el grup inicial, que va iniciar tot aquest procés en el 2014 i el 2017, estava conformat per cinc persones. Eren tres homes i dues dones. Tots ells catalans menys un d'origen holandès-americà.

Mesos després es van incorporar cinc persones més, el què coneixem com el grup de pioners, per engegar el projecte cooperatiu i comunitari.

El grup ha anat creixent des d'aleshores i avui en dia hi som vora unes vint persones adultes i vuit criatures.

4. Us vau emmirallar en algun projecte concret i similar del territori català o d’arreu per construir el vostre projecte?

Doncs a Catalunya, malauradament no n'hi ha tants de projectes similars al de vidàlia, però sí que hi ha diversos projectes comunitaris que porten molt temps i molta experiència. I en aquest cas sí que els vam agafar com a exemple, ja que molts amics i amigues es troben en aquests projectes actualment.

I aquests van ser, per exemple, Cal Cases, Can Masdeu, Mas les Vinyes, Calafou...

5. Quina era la titularitat de la propietat (privada, municipal/administració, fons inversor...)

6. Vau comprar/llogar tota la colònia o només alguna part?

Doncs tenim la cessió de diversos espais de la colònia, que s'han anat rehabilitant poc a poc. Disposem de la cessió d'una part dels edificis d'habitatges i també de l'antic economat, que fem servir com a espai comunitari de cuina i menjador a la zona de baix i a la zona de dalt és una espècie de ludoteca, biblioteca i espai de teràpies, el qual les sòcies podem utilitzar per a donar classes o fer sessions de teràpia. A part hi ha algunes sales més petites que hem habilitat com a tallers d'art: gent que treballa amb ceràmica, pintura...

Després tenim el Cafè Vell, l'antic cafè de la colònia, que l'hem habilitat per fer les nostres reunions, classes de yoga...un espai polivalent. També hi ha el Casal de la dona i la Casa del capellà, dos espais més amplis que ens serveixen per fer activitats culturals internes i és com un espai d'art i experimentació del cos.

7. En quin estat es trobava la colònia en el moment de comprar-la/de signar el contracte de masoveria?

En el moment de signar el contracte, la colònia es trobava en un estat d'abandonament crític al qual només es feien les tasques més urgents perquè no esdevingués en un estat ruïnós. La nostra incorporació canvia aquest paradigma i és un punt d'inflexió cap a un manteniment integral de tota la finca. Actualment podem veure com la finca s'ha mantingut i comença a estar com era abans.

8. Quin va ser el cost de compra/rehabilitació total?

9. Quan de temps va durar el procés, des de la gestació del grup fins a la signatura de contracte/compra? I fins que es va poder habitar?

El 2017 és quan es va formalitzar el contracte de masoveria i el 2019 va ser quan van entrar les primeres 7 persones a viure-hi.

Organització i gestió

10. Quin és el capital inicial i la quota d'ús? Ha variat la quota en algun moment?

En quant a l'organització i la gestió, el capital inicial i la quota d'ús que ha de posar una persona sòcia habitant del projecte de Vidalia és el següent: com a capital social es posa una quantitat de 3.000 euros, que és un capital social retornable, i una quota d'entrada que diem, que és un capital social no retornable, d'uns 3.000 euros també. Com a quota d'aportació mensual estem posant uns 210 euros mensuals, al quals hi entren els serveis com l'aigua, l'internet, la llum, la llenya i l'alimentació,

que es basa en una alimentació majoritàriament ecològica, local, i de proximitat.

Doncs hi ha hagut només una variació. En aquests 4 anys hi ha hagut només una petita variació respecte a les quotes que pagàvem a l'inici.

11. Quines fonts de finançament heu utilitzat (passat i present)? Heu rebut/rebeu ajuts públics d'alguna mena?

Doncs bàsicament dues. Una són les aportacions al capital que fan els socis i sòcies i l'altra és l'aportació mensual que cada mes rebem.

I sobre si hem rebut ajuts públics, sí. Als primers anys vam redactar un projecte i ens van atorgar una subvenció de la Generalitat de Catalunya en el marc del projecte Singulars.

12. Quin model de gestió i governança seguïu?

Diguem que el model organitzatiu està basat en el model sociocràtic, al qual emprem molts elements de la sociocràcia 3.0 i li donem una especial èmfasi a la presa de decisions, el consentiment de les persones implicades i en el treball en cercles semiautònoms.

13. Com us abastiu de recursos (alimentació, energia, aigua)?

Doncs, l'abastiment de recursos en quant a aliment, energia i aigua, ho fem tot a nivell comunitari.

És a dir, l'alimentació, per exemple, tenim un cercle que s'encarrega específicament d'això que es diu el cercle d'abastiment, i aquestes persones són les que s'encarreguen de fer les compres col·lectives i de manera responsable per a tota la comunitat.

I, a la vegada, relacionat amb el context de l'habitatge, seguim investigant el disseny del pla de rehabilitació i del pla energètic des del marc de l'eficiència energètica. En quant a la xarxa de proveïdors, seguim la mateixa filosofia que amb la provisió d'alimentació, la majoria d'ells són cooperatives. Així doncs treballem amb Som energia, Parlem, Arç Cooperativa i els tancaments i vidres, per exemple, els gestionem a través d'una cooperativa del bages.

14. A part de l'habitatge, quines altres iniciatives desenvoleu? (A nivell productiu, de serveis, cultural, econòmic, d'investigació...)

Doncs en són varies. Per exemple, a nivell cultural, estem units i estem teixint xarxa de forma molt estreta amb associacions socials del territori, l'Associació de Colònies del Berguerà, per exemple, el projecte del Konvent, tot el teixit social de Puig-Reig, Gironella...

Intentem participar en totes les iniciatives de conservació i de preservació del riu, de les lleres promogudes per l'ajuntament de Puig-Reig.

En la vessant d'investigació tenim diversos projectes en marxa en quant a la fertilització de les terres agrícoles, per fer que les terres siguin més fèrtils i més sanes. Estem recuperant moltes feixes d'hort i amb moltes hectàrees de cultiu, i actualment estem gestionant una horta comunitària, la qual també ens abasteix de recursos alimentaris per tota la comunitat.

A part, estem recuperant llavors locals que s'estan perdent amb un banc de llavors propi.

En quant als serveis? Són diversos serveis que proporcionem als habitants de Vidalia, com una xarxa d'internet pròpia, una bugaderia comunitària i el compartir vehicle elèctric.

Relacions humanes

Del grup

15. Com cuideu les relacions dins la comunitat? Com enteneu i practiqueu les cures?

En quant a les relacions humanes, un dels valors fonamentals del projecte de Vidalia es troba en les cures. Les relacions són un bé preciat que considerem estratègic per una bona salut i un bon futur d'aquest projecte. Les relacions de la comunitat és un factor que cuidem i que cultivem. Entenem i practiquem les cures com una forma d'avançar juntes, com una forma de ser més autèntiques, d'escoltar-nos i de respectar-nos. En definitiva, com una forma d'abraçar la diversitat, les diferències i fer-nos més fortes amb la diversitat de mirades que tenim en el projecte.

Específicament tenim un cercle que es diu Relacionem-nos, que és un grup de persones que vetlla pels conflictes que ocorren la comunitat i proposen estratègies per tal de poder-los visibilitzar i treballar-los. Entenem el conflicte com una oportunitat per visibilitzar el que està viu i com una oportunitat per poder créixer, conèixer-nos i avançar.

16. Què feu col·lectiva i comunitàriament?

Vidalia és un projecte col·lectiu i comunitari.

És veritat que cada soci sòcia té el seu espai propi i privat, però la vida comunitària esdevé en un percentatge molt elevat. Bàsicament, els àpats, compartir bugaderia, compartir vehicle, la gestió pròpiament de la finca, el manteniment de la finca... Tot s'articula a través dels diferents cercles que s'encarreguen de diferents tasques i aquests cercles els conformen els propis socis i sòcies que vivim a la comunitat. A Vidàlia, els àpats són comunitaris, és a dir, el dinar i el sopar es fan per tota la comunitat, i tenim un calendari al qual ens

apuntem i fem torns per cuinar per tota la comunitat. Normalment, ens toca anar uns àpats, cuinem entre dos o tres vegades al mes, en funció dels habitants que som. Abans cuinàvem una miqueta més, ara, amb aquestes 20 persones que som, ens toca fer uns tres àpats mensuals.

Per tant, a nivell de què fem, a nivell col·lectiu i comunitàriament, podríem dir que quasi tot.

Amb l'entorn

17. Com ho heu fet per incloure el projecte a l'entorn proper? (Arrelament local)

Creiem que l'arrelament local esdevé un factor importantíssim. D'una banda, per ser visibilitzat, i d'altra, és una forma de respecte. És una forma d'entendre com es respira al berguedà.

I com ho fem? Participant activament en les iniciatives socials que esdevenen. Estem dintre de la xarxa de Riu Net i de la plataforma que engloba les colònies bergadanes, en la qual muntem moltes iniciatives de recuperació de camins rurals, de camins antics que unien colònia i municipi. A la vegada participem en moltes iniciatives per vetllar del medi ambient, com és la neteja de la llera del riu Llobregat, i sobretot el recolzament de projectes com el que hi ha a Cal Rosal, al Konvent, recolzant tota l'iniciativa sociocultural que hi fan dintre d'altres coses que fem.

18. Quines relacions d'intercooperació i amb altres projectes/col·lectius teniu?

Amb les colònies

19. Teniu vincle-relació amb d'altres colònies reconvertides en projecte d'habitatge cooperatiu/masoveria urbana? Si és que sí, quin tipus de relació teniu?

Doncs ens agradaria, però malauradament no hi ha moltes colònies reconvertides en projecte d'habitatge cooperatiu, o almenys que coneguem, i tant de bo Vidàlia sigui un exemple el qual es pugui replicar en un futur en altres colònies que estiguin en una situació similar i poder donar-los donar una altra i segona oportunitat.

20. Quina relació teniu amb el món anterior de la colònia? I amb les veïnes històriques?

Doncs mira, a Vidàlia un dels objectius que té és mantenir el patrimoni industrial català. D'alguna manera, honrar el passat, mantenir el patrimoni viu, i com a patrimoni també tenim el patrimoni humà.

I aquest el componen els veïns i veïnes històriques que encara són a la colònia. Aquestes veïnes i veïns històriques de la colònia no formen part del projecte de Vidàlia, però d'alguna manera Vidàlia vetlla per la seva seguretat, salut, benestar...

La nostra incorporació d'alguna manera, com diu una de les veïnes, els ha donat un aire molt i molt fresc. I la relació amb els veïns i veïnes és molt bona, perquè d'alguna manera ens empapen de la olor de la colònia en el passat. I et donen ganes i entusiasme per seguir mantenint aquesta colònia igual de viva que la van veure ells fa molts i molts anys.

I, a més, la relació amb alguns veïns i veïnes històriques és molt bonica perquè, d'alguna manera, la canalla que viu a la comunitat els han convertit com els tercers avis i àvies. I molta canalla s'ha acostumat a anar a casa d'en Joan, a la casa de l'Anna i això fa molt de goig, de veritat.

21. Com heu resignificat aquest espai de vida que ja havia estat habitat col·lectivament?

Entrevista SEQUOIA

Eduard Moreno, 42 anys, soci fundador de La Sequoia, pare de 2 fills i una filla.

Origen del projecte

1. Quan i on va sorgir la idea d'habitar cooperativament?

Nosaltres veníem d'un procés de grup d'un altre projecte, que érem 4 adults. Ens havien deixat el terreny del pare d'una amiga, un tros en els terrenys d'una masia per muntar els containers que volíem utilitzar per instal·lar-hi una comunitat sostenible. Hi vam viure un temps, durant el qual vam conèixer altres persones de la zona amb inquietuds similars i vam decidir buscar un espai de vida conjuntament. Vam estar ben bé un any buscant, amb dificultats per definir el projecte ja que veníem de realitats i teníem idees diferents, i a més havíem quedat que marxàriem del terreny, cosa que no anava passant i al final ja ens corria una mica de pressa.

En aquells temps pensàvem més en l'opció de cessió o masoveria. Perquè per integrar un grup de persones que tampoc estava tan fet i plantejar comprar com a cooperativa d'habitatge... El model encara era molt tendre i després és això, que d'alguna manera, per a gent jove que no té diners, no acabava de ser el model més adequat. O sigui, és un model que acaba sent poc accessible per a molta gent. Així que vam plantejar-nos de buscar una casa al poble per a començar-hi a conviure, anar construint i consolidant el grup i les bases tot buscant amb més calma el lloc idoni.

2. Per què vau triar una colònia industrial?

Ens hi vam trobar en el moment d'estar buscant cases pel poble, no va ser intencional d'entrada.

La torre dels amos d'aquesta colònia i els seus terrenys estaven a la venda i ens va semblar que estava bé de preu. La societat constructora propietària de gran part de la colònia (Vilaseca Futur) ens va dir que estaven oberts a qualsevol cosa. Els havia agafat la crisi i els era un mal de cap perquè, clar, tot eren gastos i estaven una mica ofegats. Llavors ens van dir que eren capaços que aquí ens fessin un lloguer amb opció a compra i això ens va semblar interessant en el punt que ens permetia començar i ens permetia pensar que al final fos una compra col·lectiva a través de la cooperativa d'habitatge que és un model que coneixíem només algunes, per resumir el cas.

3. De quantes persones estava format el grup inicial? De quin gènere i origen eren (país i entorn rural o urbà)? Ha canviat gaire el grup d'habitants/socis? Quantes sou ara?

Vam començar 9 persones adultes. Però només als inicis ja va ser molt variable, per tal com va anar tot el procés inicial. Vam haver de fer una negociació per pactar les condicions del lloguer amb dret a compra. Dels 350mil € que costava al principi vam aconseguir rebaixar el preu fins a 275mil. Un cop havíem fet això va ser quan vam veure que ens havíem de constituir com a cooperativa però clar, no ho teníem encara i ho volíem fer per iniciar. Llavors els de Sostre Cívic just estaven en un impàs... i en el moment d'haver de fer la compra clar, nosaltres d'aquell grup que començàvem ja havia canviat i va aparèixer gent que eren d'aquí la zona, d'altra més pròxima a la ideologia... Era molt interessant el grupet que estàvem fent la negociació però com que va ser un procés d'un any i la gent tampoc ni es coneixia, just quan vam haver de fer el pas ja s'estava com desgastant el grup. Al final era molta responsabilitat tot el que havíem hagut d'anar fent i va passar que llavors, en el moment que havíem fet la cooperativa, quan havíem d'entrar a firmar el lloguer, els propietaris es van tirar enrere conforme no es fiaven de nosaltres. Llavors van començar a baixar el preu de la casa per internet perquè algú comprés la casa de Tocateja com diuen, anant baixant el preu fins que arribés algú.

Aquest fet, nosaltres que érem la família, que teníem un fill, que havíem tirat molt del carro...érem als que ens repercutia més. Al baixar el preu, la meua família de Barcelona que havien estalviat perquè paguessim l'entrada o compréssim un pis a Barcelona o el que sigui, van dir hòstia, doncs, us deixem els diners a tu i comencem i vaig dir, però jo no vull comprar-ho a nom meu, jo vull que sigui una cooperativa d'habitatge. Vam fer un acord que seria una cooperativa d'habitatge però jo havia de constar-hi a nivell personal, si jo no hi era el préstec s'anul·lava... mogudes d'aquestes. I això va ser una cosa que tampoc la vam acompanyar suficient i va generar allà històries de rols...però clar, la qüestió era que és una casa que es venia molt bé de preu.

Han passat moltes persones, parelles, woofers, mares solteres o separades, voluntaris europeus, grups d'esplai, visites... Tant per estades d'una o diverses setmanes, com per períodes més llargs de fins a uns dos anys. Gent diversa que se'ns acosta. Al final, els projectes així són necessaris i positius a l'hora de donar-se suport per tot això, saps?

Actualment som .

4. Us vau emmirallar en algun projecte concret i similar del territori català o d'arreu per construir el vostre projecte?

Teníem Cal Cases com a projecte conegut i que ja rutllava i també Calafou, que just llavors estaven començant també. En aquella època no hi havia gaire més per a poder contrastar.

5. Quina era la titularitat de la propietat (privada, municipal/administració, fons inversor...)

La propietat era d'una societat, Vilaseca Futur, composta per cinc propietaris, quatre germans i un dels hereus dels antics industrials. Aquesta societat constructora havia comprat la colònia als industrials que ja havien tancat la fàbrica.

6. Vau comprar/llogar tota la colònia o només alguna part?

Vam fer una compra cooperativa de la torre dels antics amos (que venien bàsicament a l'estiu) i els terrenys del voltant, entre els quals hi ha el jardí amb la impressionant sequoia que dona nom al projecte. Per tant, la propietat actual és de la cooperativa.

Clar, nosaltres només és una casa. Vidàlia té accés a aquell edifici comunitari, després té accés als pisos, tot i que, d'alguna manera, també és una cosa que es queda en un espai una mica més difús. Calafou són els únics que tenen tota la colònia: espais verds, naus industrials, habitatge... Tota. A nivell de qui té la capacitat de gestionar més espais són Calafou.

7. En quin estat es trobava la colònia en el moment de comprar-la/de signar el contracte de masoveria?

La colònia en general es trobava en bones condicions. La societat propietària havia aconseguit un pla especial urbanístic en què havien arreglat tota aquesta banda i on havien fet una vintena de cases unifamiliars amb pàrquing (típiques dels noranta o dos-mil) i que van ser comprades i habitades per gent de classe mitjana. A part, hi havia 40 o 50 pisos de lloguer al costat de la fonda, que la fonda era l'únic que independent i autònom de la societat, i que havia sigut una institució bàsica de la colònia, perquè és el que s'ha mantingut des del començament; la fonda on venia la gent a fer els contractes de comprar fil i coses d'aquestes o el transportista....gent de pas que es quedava a dormir i menjar.

En alguna de les naus de la fàbrica hi ha com una mena de centre cívic on es fan algunes activitats organitzades i dirigides per les veïnes.

La torre de l'amo, que és el que vam comprar, es trobava en força bones condicions.

8. Quin va ser el cost de compra/rehabilitació total?

La compra de la casa i el terreny van costar 190.000€, però s'hi han hagut de destinar més diners per anar-la arreglant i fer-hi moltes coses, així com fer redistribució dels espais perquè hi hagi diferents apartaments independents.

9. Quan de temps va durar el procés, des de la gestació del grup fins a la signatura de contracte/compra? I fins que es va poder habitar?

El fet que el préstec fos amb la meua família, d'alguna manera ja al començament vam dir que ens servia per arrencar però que l'hauríem de modificar, ja que ningú estava a gust amb això. Però després un cop posats i que ja va començar a canviar de gent al llarg del procés... doncs hòstia, ja has de tornar a explicar-ho tot, que a la gent li quedi clar clar, perquè són coses que de cop i volta la gent ui quins mal de caps i és una cosa que la gent li se li fa grossa. Nosaltres vam fer la reflexió que volíem que fos un projecte d'habitatge accessible i pel fet que nosaltres havíem pensat que al començament era el lloguer amb l'opció compra ja no vam arribar a canviar aquestes condicions econòmiques d'entrada. Llavors sempre hem mantingut que sigui un habitatge molt accessible, cosa que també fa que després tampoc no hi hagi massa compromís i la gent varïi molt... Potser ens hagués anat millor, ja t'ho dic ara, però clar, en aquell moment has de prendre decisions que són difícils de prendre i vam tirar-ho endavant d'aquesta manera.

I després d'allò de comprar-la en ràpid, variar gent d'aquell grup que es sentien que potser comprar no era el que els interessava i se'ls feia massa gros... va saltar bastanta gent, tot i que ràpidament n'apareixia més d'interessada (amigues de barna, amics d'amics, un francès i una noia d'Estònia...). Però clar, en circumstàncies cadascú molt diferents, el grup aquest diferent de l'inicial... per molt que parléssim i estructuréssim les bases de com havíem d'arreglar la casa... Se'ns escapava tot una mica i va aguantar el grup bé durant dos anys i pico, però va haver-hi alguna separació, alguns moviments, la disposició dels espais tampoc va acabar d'agradar i ser funcional per a tothom... mil històries! És molt llarg i no es rellevant, els cotilleos i aquestes coses...

Llavors d'això, clar, quan van començar a marxar gent i passen coses, són símptomes que passen més coses i llavors sempre es van generant fluxes. En un projecte que són 8 o 10 que marxen 2 o 3 ja és un símbol de lo pesat que ha sigut això i moltes vegades arrossega a altra gent perquè a la gent li fa mandra d'haver de començar de nou i ja és un pes que a vegades, quan reflexiones, és el que ha fet, penso jo, que molta gent s'esgoti, perquè li fa mandra tornar a començar. Però això ja són dinàmiques de les cooperatives d'habitatge, suposo, tot i que ara hi deu haver més facilitats i claredat, ja que el model està més definit, comença a haver-hi més casos, tot i estar molt basat a partir del model cooperatiu urbà...

El grup d'habitants ha anat canviant molt al llarg d'aquests anys. Moltes persones i parelles hi han estat durant períodes d'uns 2 anys de mitjana. En canvi, nosaltres (l'Anna i jo), pels fets aquests del començament i perquè hem anat ampliant família aquí i arrelant, estem lligats aquí d'alguna manera.

Organització i gestió

10. Quin és el capital inicial i la quota d'ús? Ha variat la quota en algun moment?

El capital inicial és molt baix, de 500 euros, i la quota d'ús de 300 euros+10 hores de feina comunitària. El que proposem és bastant obert, hi ha hagut diversitat de gent, d'edat, de classe econòmica, i d'origen. Tot i així, veiem que el nostre model, com els de les cooperatives d'habitatge en general, continua sent elitista. Per això no hem variat mai el tema de les quotes.

11. Quines fonts de finançament heu utilitzat (passat i present)? Heu rebut/rebeu ajuts públics d'alguna mena?

Tenim un préstec, que en comptes de ser per la banca ètica és un préstec particular amb la meva família. Però ho volem canviar perquè considerem que ja ens ha portat prou maldecaps, desavinença o desconfiança amb antigues integrants del projecte i que pot anar bé per a seguir construint més equitativament i sense rols de poder per aquesta qüestió. Fer net i començar nova etapa en aquest aspecte.

A més, des de fa un temps rebem subvenció per part del tema del voluntariat europeu. Ho vam iniciar amb el segon grupet de gent amb qui hem conviscut. El voluntariat sí que ens va facilitar la manera de tenir uns ingressos, que d'alguna manera ajudaven a sostenir el finançament que ja no teníem i amb el qual podíem arribar a fer alguna obra o altres coses.

Perquè a més és del que et deia abans, el què ens hem adonat és que vam ser molt curts a l'hora de finançar-nos. I una cosa com així necessites molts diners per obres i molts diners per noves obres.

Si no els tens, els has de demanar llavors, al no fer-ho al començament.

A més, ens va venir una paral·lela d'hisenda que es diu, i ens van cobrar 10.000 euros d'aquests que teníem per obres, d'impostos extres, perquè deien que havíem pagat molt pocs d'impostos. I t'ho menges amb patates, saps?

Llavors, d'alguna manera, ha anat constant, a cada moment, poder plantejar fer el canvi d'hipoteca, d'anar fent l'estudi, que tothom se senti participant d'això. Hem anat fent diferents processos de grup, però clar, els grups han canviat i llavors has fet un processos que no arriben a materialitzar-se. O sigui, el què ens ha passat és que amb aquests moviments de companyes sòcies, ja fa uns anys que vam veure que ens calia canviar la hipoteca, però clar, tot això ho has d'estructurar bé, és molta feina. Però bé, som pocs. Llavors ara estem dient, bueno, doncs a veure amb qui ho fem i com ho fem...?

12. Quin model de gestió i governança seguïu?

Som assemblearis i tenim diferents àrees de gestió: economia, manteniment neteja i energia, organització i comunicació emocional, cuina i menjador.

Mira, ara estem plantejant una mica de fase de transició, de canvi, però fèiem una assemblea setmanal, que és molt operativa, com diguéssim. Llavors, hem fet el model més habitual i el més corrent, és que en fem una cada mes d'anticipar tot el que ens hem proposat de fer, o coses sobrevingudes o el què sigui, o coses que hauríem de fer, de tenir-les en compte i ubicar-les i planificar-les més bé. I, també,

volem passar una mica de revista del que s'ha fet cada mes a mes. Llavors, fem les sessions emocionals. Al començament no les fèiem acompanyades, però des de fa un temps sí que hem intentat que siguin acompanyades per algú i ens ha anat molt millor. També fem una assemblea anual, normalment. Amb objectius estratègics... Sí, bueno, a vegades ho hem fet trimestralment o alguna època cada mig any o així, per veure com estem de números, com anem, o com volem invertir coses, o què ens plantegem fer. I bé, quan s'agafa un ritme rodat que la gent ja porta això, tot funciona més o menys bé dins que jo que sé, que som caòtics i tot plegat... però llavors quan marxen 2 o 3, i s'ha de tornar a començar. Reconfigurar-te una mica.

13. Com us abastiu de recursos (alimentació, energia, aigua)?

Els productes que adquirim són de proximitat i preferentment ecològics, tot i que prescindim del segell ecològic quan es tracta de promocionar els artesans de la zona. Tenim galliner i hort, que ens autoabasteix d'ous i verdures de temporada.

14. A part de l'habitatge, quines altres iniciatives desenvolupeu? (A nivell productiu, de serveis, cultural, econòmic, d'investigació...)

L'hortet comunitari, el pa per vendre, la idea de botiga de distribució de pa i altres productes que també nosaltres consumim, la birra, les pizzeries...No, ja hem anat jugant molt! Les pizzeries les hem fet a èpoques. Ha d'haver-hi una persona però, que en aquest cas era el Tomás, que estava més motivat, el Belga. Però coses d'aquestes de cara al públic i més socials, si no ho fas un cop cada setmana es perd el fil. Clar que si tens una cosa feta, si tens un xiringo a baix, on ja hi tens les coses cada setmana... però si no tens la logística bé fas molta, molta feina que no és viable. Llavors les coses perquè siguin viables, eficients...no són tan ràpides o fàcils de fer. I després sento que em passa, que és com un handicap, que tu que portes molt temps aquí hi ha coses que ja les tens vistes i fetes, però tampoc et pots posar en el plan dient-li a la gent què ha de fer i què no pot fer. La gent ho ha de veure per si mateix, no? Està clar que sí que ho dius en determinats moments, o com a mínim dius jo no participo amb això, també està bé. Però no pas ser autoritari, encara que tinguis molta experiència en el projecte.

Jo d'idees en tinc moltes, però també reconec que no sóc constant. A més, ara fa 4 o 5 anys que treballo, abans sí que estava aquí molt, i m'encarregava moltes coses. Després em vaig ficar de fer de profe i vaig desaparèixer bastant d'aquí.

Però hi havia aquesta voluntat, de projecte de vida i productiu, però que depèn bastant de cadascú en cada moment. La gent, si tu li dones tot fet, s'apunta ràpid. Si funciona i rutlla... Però engegar totes les coses i que funcionin és difícil d'estructurar i com més gent participa més complicat és. Si fas les pizzes i no tens permís legal per a fer-ho... Si aquí en un poble la gent t'ubica que ets molt pirata, ja tens la fama de pirata i ja no te la trauràs mai, perquè ets molt més visible! I ja hem fet i deixat fer moltes coses, perquè tampoc pots passar de tot.

També passen persones a fer estades de woofing, a part dels voluntaris europeus i que en altres moments han construït i dinamitzat cosetes, però ara preferim que es sumin a les activitat que tenim més consolidades com l'hort i el pa, a part de reparacions, llenya...

Ara la idea és que volem fer més això, que sigui un espai més col·lectiu, que la gent pugui sentir que no hi ha aquesta història del finançament privat ni diferències de poders entre qui viu i qui no viu aquí. Fer una cooperativa nova, una cosa és l'habitatge i una altra cosa és el que sigui l'espai comunitari de la planta baixa i el terreny.

Tenim idees, ens en sortirem i sempre surten mil coses sobrevingudes que no tenim en compte, per tant no saps si arribarem a consumir-ho tot. Però tampoc passa res.

Relacions humanes

Del grup

15. Com cuideu les relacions dins la comunitat? Com enteneu i practiqueu les cures?

Fem assemblees emocionals, des de fa un temps amb acompanyament extern, cosa que va molt bé. També els migdies i l'estona del dinar són moments de conversa i cura. Tot i així, després de l'experiència d'aquests anys i de moltes persones que han passat per aquí, ja no trobem imprescindible el fet de dedicar molt d'esforç a conèixer-nos i cuidar-nos molt amb les companyes sòcies d'habitatge, ja que ens hem desgastat força i no sempre hi ha coincidència d'interessos, moment vital ni reciprocitat. Tenim amigues i vincles amb qui no convivim però amb qui sí que volem dedicar més esforç i temps a la cura i la relació. I també volem dedicar-nos a l'espai més col·lectiu de la planta de baix i jardí, que acaben sent espais de confluència de més

persones i activitats que no només el projecte i companyes d'habitatge. Ja tinc els meus amics. Ara vull gent que vulgui viure en una casa cooperativa i que vulgui canviar el model de propietat. A partir d'aquí que passin coses interessants amb més gent, no només amb les vuit persones que estem vivint aquí. Són veïns, ens entendrem, ens ajudarem, però no de cop seràs la meva germaneta perquè està en una comunitat i amb aquesta idea que potser venia del començament. En alguns moments hi havia molta gent que volia com una família comunitària. De vegades hi ha hagut gent que necessitava que el seu ego ocupés molt espai... cadascú posa les seves necessitats. També són circumstàncies i veure com es va fent.

Te n'adones que en tot el procés, 10 anys, has canviat molt. i cal anar veient en cada moment el que és possible o no.

16. Què feu col·lectiva i comunitàriament?

Els àpats de migdia són el què acostumem a fer col·lectivament i cada dia cuina algú diferent. Els esmorzars i sopars els fem als apartaments privats de dalt, que en són 4, ja que tots tenen cuina disponible. Així no sobrecarreguem l'espai comunitari de la planta baixa.

En general, el tema del voluntariat europeu és el que ens ha permès articular les activitats comunitàries. Llavors fem l'hort, o el pa o pizzeries al jardí, depenent de l'època i dels interessos del grup d'habitants, però no és que sigui comunitari en tant que tothom participa de tot. Acaba sent més com parcel·les on hi participen una o un parell de persones de la casa i que l'acompanyen aquesta gent del voluntariat. Realment el voluntariat és l'element aglutinador d'això com a tal. El tema comunitari no dona com per fer un acord i veure-ho des del conjunt. Quan ho hem fet, sempre ha sigut com més difícil i la tendència, encara que a moments hi hagi hagut més persones que facin una cosa, que pot passar, ha estat més que hi ha una persona que ho acaba portant és i els altres fan més suport.

Amb l'entorn

17. Com ho heu fet per incloure el projecte a l'entorn proper? (Arrelament local.)

Ens hem vinculat a la cooperativa de consum del poble, on hi hem posat molt d'esforç. Hem obert el nostre gran espai de jardí a les pizzeries, tot dinamitzant la zona a nivell cultural. Hem intentat obrir l'espai comú a la comunitat de la zona i que hi passessin coses interessants, permetent que d'altres persones hi organitzessin esdeveniments, que pogués venir gent a fer l'hort comunitari, a fer ús del nostre forn de pa... la finca vol ser un suport al veïnat de Vila-seca.

18. Quines relacions d'intercooperació i amb altres projectes/col·lectius teniu?

Ens relacionem a través de les xarxes de projectes d'habitatge i de vida. Hi ha la Xarxa de Trobada de Comunitats de Catalunya, la Red Ibérica de Ecoaldeas, i Enredos. A través d'aquestes xarxes, la gent que en té ganes va fent rutes i es va movent per aquestes comunitats. Sempre estem obertes a rebre gent. No tanquem les portes perquè la nostra comunitat és petita i perquè sigui sostenible ha de ser més gran. Amb totes aquestes persones que passen per aquí aprenem i compartim i creiem que així s'incentiva el vessant social, humà i conscient de l'entorn. Així doncs, a part de projecte d'habitatge, ens considerem pol·linitzadors de maneres alternatives de viure.

Amb les colònies

19. Teniu vincle-relació amb d'altres colònies reconvertides en projecte d'habitatge cooperatiu/masoveria urbana? Si és que sí, quin tipus de relació teniu?

Coneixem Vidàlia, Calafou, el Konvent i nosaltres, tot i que d'alguna manera, nosaltres només és una casa i el Konvent no és projecte d'habitatge ni són cooperativa.

Vidàlia té accés a aquell edifici comunitari, després té accés als pisos, tot i que, d'alguna manera, també és una cosa que es queda en un espai una mica més difús i calafou són els únics que tenen tota la colònia. Espais verds, naus industrials, habitatge... Tota.

L'únic que era una colònia, que a l'haver-la cremat intencionadament l'antic propietari, la fàbrica principal, doncs al final estava marcada per l'abandonament i el foc que havia repercutit. A nivell de qui té la capacitat de gestionar més espais són calafou qui té més. De fet, la meva germana hi viu.

20. Quina relació teniu amb el món anterior de la colònia? I amb les veïnes històriques?

Jo penso que especialment aquesta colònia, amb la configuració que té, no ha sigut una colònia que hagi fomentat gaire el la vida social, perquè és una colònia que està partida per la carretera...No hi ha carreró d'entremig entre els habitatges. D'alguna manera hi havia hagut molta vida social, en mons pretèrits que nosaltres no coneixem. Quan no hi havia televisió o el que sigui, hi havia l'escola i feien el teatre i moltes coses, festes, i aplecs... pel poc que arriba, eh, tampoc gaire. Hi ha aquest pensament nostàlgic per part d'alguna gent de per aquí, perquè al final sí que hi ha un grup que gestiona les festes majors i que gestionen l'altra casa dels amos, la de les monges, on hi ha un centre cívic que té espai i una escola de puta mare, i que es fa servir tres o quatre tardes a la setmana, unes hores, per ballar country i fer un bingo, però no hi ha una demanda ni una capacitat ni una voluntat, ni uns recursos de l'Ajuntament per a dinamitzar i que hi passin més coses. Als primers temps d'estar aquí sí que ens vam interessar més per saber informació del passat de la colònia i per participar en la dinamització d'algunes activitats.

Veïnes històriques n'hi ha encara. Els iaïos es van morint tots, en deuen quedar 3 o 4. Quan vam arribar n'hi havia una vintena, però es van morint tots. Amb la que més relació tenim és la Pepeta, que viu en unes cases d'aquí, una mica separada de la colònia, que antigament havia tingut un comerç de llegums, l'aliment diari en aquelles èpoques.

I no sé, de veïns n'hi ha pocs. Hi ha aquest grup dels del bingo i country que participa, però ja te n'adones que tenen una vinculació potser antiga amb la Colònia, o per familiars que vivien aquí, o són gent que s'havia conegut aquí fa 50-60 anys, que havien passat la joventut junts, diguéssim. I suposo que ha sigut un grup al què ha anat incorporant-se altra gent de la zona, però per altres circumstàncies. Els coneixem, però no som gaire amics, no en sabem tots els intrincats. La Manoli i l'Abelino, treballador de la fàbrica. La Manoli és la que porta la neteja del centre cívic. No sé si havia arribat a treballar a la fàbrica o havia vingut ja per l'home. Hi ha més gent, però tampoc molta. I llavors alguns dels veïns aquí participen, però més esporàdicament, que aquí són més aviat famílies, però que també han anat canviant. Alguns porten molts anys, però vida comunitària ben poca. Hi ha la Fonda, que és el bar-restaurant que està obert, i on hi van a parar 4 o 5 per a fer el cafè. El centre cívic aquest, que l'utilitzen més gent gran de Torelló que no pas gent gran d'aquí, i després, la relació que puguem tenir amb els veïns, però no es fan gaire coses juntes, com si diguéssim. També hi ha moviment. molta gent que fa servir els pisos de lloguer de la fonda per dormitori, hi ha molts migrants. I molt moviment. Molta gent quan busca un espai millor a Torelló, més a prop de la feina o el que sigui, i acaben marxant.

Nosaltres som els que, a vegades, hem anat fent a èpoques, oferir participar de l'hortet i de fer pa, compartir excedents, i la gent participa, però com que tampoc hem tingut una gran continuïtat ens afecta negativament, ja que si no compleixes amb el què has dit o el que sigui, llavors van passant coses d'aquestes. Sí que hi ha algunes veïnes que ens compren pa, o això, algunes verdures de tant en tant, però no ho tenim sistematitzat com per oferir-ho a tothom. Sí que tenim, justament, aquestes reflexions. O sigui, nosaltres creiem en la vida comunitària tot i que també som crítics en el punt aquest, que les societats modernes en aquest punt d'anonimat també té aspectes d'avantatge de no haver d'estar condicionat. No ens fa por que aquí es pugui plantejar poder fer projectes així, d'accedir i de generar coses, però que sigui assumible.

21. Com heu resignificat aquest espai de vida que ja havia estat habitat col·lectivament?

Doncs intentant fer-lo el més comunitari possible. Ens agrada que hi hagi més gent de fora a part de les habitants. Que vingui l'Anthony, també la Ceci a tallar arbres, que abans vivia aquí o el Ramon, que ara fa una fornada, el Seif que ve a treballar a l'hort... Tota aquesta gent creiem que són importants i compartim amb elles el projecte i l'espai comú, que volem que encara sigui un espai més social del poble i se'n pugui fer un ús comunitari. També en la mateixa perspectiva, la finca vol ser un suport al veïnat de Vila-seca, que pot disposar del forn de llenya per cuinar o els excedents de la collita de l'hort. Es tracta de viure com abans ho feien els masos: conrear allò que es necessita i compartir i intercanviar els excedents i els coneixements.

Replicabilitat, accessibilitat i reptes

22. Què creieu que cal per fer replicable el model d'habitatge cooperatiu/masoveria en antigues colònies industrials?

23. Us ha preocupat el tema de l'accessibilitat i l'assequibilitat al vostre projecte? Us heu plantejat quins factors d'exclusió podia tenir?

Aquest és un tema que ens ha preocupat des dels inicis del projecte i pel qual vam decidir que la quota inicial i d'ús de les persones sòcies fos baix. I és un punt que no hem canviat perquè seguim pensant el mateix. Ens hem plantejat, però, que el fet que la quota fos baixa podia tenir implicacions en el compromís de les persones que han anat venint. Però no volem pujar la quota perquè pensem que l'habitatge a un preu raonable hauria de ser un dret bàsic i aquí el projecte volem i fem que sigui una realitat.

24. Quines han estat les principals dificultats pel projecte i el grup?

Com a errors de plantejament que hem fet, ha sigut no entendre ben bé el model al començament, no? Perquè, d'alguna manera, l'únic referent era cal cases i en unes circumstàncies molt diferents. Llavors, no vam poder anticipar prou marge econòmic com per poder fer les obres que eren necessàries, això de no dependre tant de nosaltres mateixos...

També el fet de no fer-nos acompanyar per persones expertes/externes en els processos de grup i més emocionals, ja que el motor de tot plegat són les persones i sovint no és fàcil entendre's.

25. Reptes i horitzons

Canviar el tema del finançament, centrar-nos a seguir construint l'espai social, obrir botigueta de distribució del nostre pa i d'altres aliments ecològics i de proximitat...

Estem en una antiga colònia i ens agradaria que els pisos poguessin passar a formar part de la comunitat. Hem pensat en comprar-los. La Sequoia no és l'edifici, és una idea i una comunitat que no s'acaba aquí.